

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (δεύτερο πενταμελές τμήμα)
της 27ης Ιανουαρίου 1998 *

Στην υπόθεση T-67/94,

Ladbroke Racing Ltd, εταιρεία αγγλικού δικαίου, με έδρα το Λονδίνο, εκπροσωπούμενη από τους Jeremy Lever, QC, Christopher Vajda, barrister, του δικηγορικού συλλόγου Αγγλίας και Ουαλίας, και Stephen Kon, solicitor, με αντικλήτους στο Λουξεμβούργο τους δικηγόρους Winandy και Err, 60, Avenue Gaston Diderich,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους Michel Nolin και Richard Lyal, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Carlos Gómez de la Cruz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής,

υποστηριζομένης από τη

Γαλλική Δημοκρατία, εκπροσωπούμενη από την Catherine de Salins, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον Jean-Marc Belorgey, chargé de mission στην ίδια διεύθυνση, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία της Γαλλίας, 8 B, boulevard Joseph II,

παρεμβαίνουσα,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

που έχει ως κύριο αντικείμενο αίτημα ακυρώσεως της αποφάσεως 93/625/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 22ας Σεπτεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένες ενισχύσεις που χορηγήθηκαν από τη Γαλλική Κυβέρνηση υπέρ της επιχειρήσεως *Pari mutuel urbain* (PMU) και των ιπποδρομικών επιχειρήσεων (ΕΕ L 300, σ. 15),

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(δεύτερο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. Bellamy, Πρόεδρο, B. Vesterdorf, C. P. Briët, A. Καλογερόπουλο και A. Potocki, δικαστές,

γραμματέας: B. Pastor, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 11ης Μαρτίου 1997,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

- 1 Η προσφεύγουσα, *Ladbroke Racing Ltd* (στο εξής: *Ladbroke*), είναι εταιρία αγγλικού δικαίου, ελεγχόμενη από τον όμιλο *Ladbroke Group plc*, μεταξύ των δραστηριοτήτων της οποίας περιλαμβάνεται η οργάνωση και η παροχή υπηρεσιών σχετικών με στοιχήματα επί των ιπποδρομιών στο Ηνωμένο Βασίλειο και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

- 2 Το Pari mutuel urbain (στο εξής: PMU) είναι όμιλος οικονομικού σκοπού (στο εξής: ΟΟΣ), συγκαίμενος από τις κυριότερες εταιρίες ιπποδρομιών στη Γαλλία (άρθρο 21 του διατάγματος 83-878, της 4ης Οκτωβρίου 1983, περί των εταιριών ιπποδρομιών και περί του αμοιβαίου στοιχήματος, στο εξής: διάταγμα 83-878), ο οποίος έχει συσταθεί για τη διαχείριση των δικαιωμάτων των εταιριών αυτών στην οργάνωση αμοιβαίων στοιχημάτων εκτός ιπποδρομίου. Η εκ μέρους του PMU διαχείριση των δικαιωμάτων αυτών εξασφαλιζόταν αρχικώς υπό τη μορφή «κοινής υπηρεσίας» (διάταγμα της 11ης Ιουλίου 1930, περί της επεκτάσεως του αμοιβαίου στοιχήματος εκτός ιπποδρομίου). Κατά το άρθρο 13 του διατάγματος 74-954, της 14ης Νοεμβρίου 1974, περί των εταιριών ιπποδρομιών (στο εξής: διάταγμα 74-954), το PMU εξασφαλίζει κατ' αποκλειστικότητα, από την ημερομηνία αυτή, τη διαχείριση των δικαιωμάτων των εταιριών ιπποδρομιών επί των αμοιβαίων στοιχημάτων. Εξάλλου, η αποκλειστικότητα αυτή του PMU προστατεύεται διά της απαγορεύσεως σε άλλα πρόσωπα εκτός του PMU να συνομολογούν ή να δέχονται στοιχήματα επί των ιπποδρομιών (άρθρο 8 της κοινής υπουργικής αποφάσεως της 13ης Σεπτεμβρίου 1985, περί ρυθμίσεως του PMU). Η αποκλειστικότητα αυτή επεκτείνεται στα στοιχήματα που συνομολογούνται επί ιπποδρομιών που οργανώνονται στη Γαλλία, καθώς και στα στοιχήματα που συνομολογούνται στη Γαλλία επί ιπποδρομιών που οργανώνονται στην αλλοδαπή, τα οποία επίσης μπορούν να συνομολογούνται μόνο από τις εξουσιοδοτημένες εταιρίες και/ή το PMU (άρθρο 15, παράγραφος 3, του νόμου 64-1279, της 23ης Δεκεμβρίου 1964, περί των δημοσίων οικονομικών του 1965, και άρθρο 21, του προμνησθέντος διατάγματος 83-878).
- 3 Στις 7 Απριλίου 1989 επτά εταιρίες του ομίλου Ladbroke, μεταξύ των οποίων και η προσφεύγουσα, υπέβαλαν καταγγελία ενώπιον της Επιτροπής κατά ορισμένων ενισχύσεων, τις οποίες οι γαλλικές αρχές χορήγησαν στο PMU και οι οποίες δεν συμβιβάζονταν με την κοινή αγορά.
- 4 Οι καταγγελλόμενες από τη Ladbroke ενισχύσεις ήσαν οι ακόλουθες:
- 1) ταμειακές διευκολύνσεις, παρασχεθείσες στο PMU και συνιστάμενες στη χορήγηση αδειας στον οργανισμό αυτό να αναβάλει την καταβολή στο Γαλλικό Δημόσιο ορισμένων επιβαρύνσεων που παρακρατούνται από τα ιπποδρομιακά στοιχήματα.

- 2) παραίτηση, το 1986, από την είσπραξη εισφορών επί των στοιχημάτων ύψους 180 εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων (FF), προκειμένου να διευκολυνθεί το PMU στο να θέσει υπό έλεγχο το έλλειμά του και υπό τον όρο ότι αυτό θα εφαρμόσει ένα σχέδιο ανορθώσεως.
- 3) εξαίρεση από τον κανόνα της καταβολής του φόρου προστιθεμένης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ) ένα μήνα αργότερα.
- 4) χρησιμοποίηση εκ μέρους του PMU των μη ζητηθέντων από τους παίκτες ποσών για τη χρηματοδότηση της καταβολής αποζημιώσεων λόγω απολύσεων.
- 5) απαλλαγή του PMU από τις εισφορές που αφορούν τη συμμετοχή των εργοδοτών στη στεγαστική πολιτική.
- 6) παραίτηση, μεταξύ του 1982 και του 1985, από την είσπραξη ποσών προερχομένων από τη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας.
- 7) απαλλαγή των εταιριών ιπποδρομιών από την καταβολή φόρου επί των εταιριών, πράγμα το οποίο αντιπροσώπευε, το 1989, ενίσχυση ύψους περίπου 546 εκατομμυρίων FF.
- 8) απαλλαγή των εταιριών ιπποδρομιών από την καταβολή του φόρου εισοδήματος, τον οποίο πρέπει να καταβάλλουν οι ενώσεις προσώπων που δεν υπόκεινται στον φόρο επί των εταιριών.

5 Με έγγραφο της 11ης Ιανουαρίου 1991, η Επιτροπή πληροφόρησε τις γαλλικές αρχές ότι αποφάσισε να κινήσει την προβλεπόμενη από το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ διαδικασία όσον αφορά τα ακόλουθα επτά μέτρα υπέρ του PMU (ΕΕ C 38, σ. 3):

- «1) ταμειακή διευκόλυνση στο πλαίσιο των προθεσμιών που καθορίστηκαν για την πληρωμή της εισφοράς υπέρ του δημοσίου Ταμείου, από το 1980 και 1981.
- 2) παραίτηση από την είσπραξη 180 εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων στο πλαίσιο των εισφορών του 1986.
- 3) εξαίρεση από τον κανόνα [εκπτώσεως] του ΦΠΑ εντός ενός μηνός.
- 4) χρησιμοποίηση των αζήτητων κερδών για την πληρωμή συμπληρωματικής αποζημίωσης για απολύσεις το 1985.
- 5) απαλλαγή όσον αφορά τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια κατασκευής [κατοικιών].
- 6) μη είσπραξη, κατά το διάστημα 1982 έως 1985, των ποσών που προέρχονται από την πρακτική που συνίσταται στη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών προς το αμέσως κατώτερο [δέκατο της μονάδας].
- 7) απαλλαγή από τον φόρο επί των εταιριών».

6 Με έγγραφο της 19ης Μαρτίου 1991, η Ladbroke ζήτησε από την Επιτροπή να λάβει προσωρινά μετρα για την αναστολή της εφαρμογής τεσσάρων από τα επτά ληφθέντα υπέρ του PMU μέτρα, δηλαδή, α) των ταμειακών διευκολύνσεων, β) της εξαιρέσεως από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα, γ) της απαλλαγής από την εισφορά που καταβάλλεται ως χρηματοοικονομική συμμετοχή των εργοδοτών στη στεγαστική πολιτική και δ) της απαλλαγής από τον φόρο επί των εταιριών.

- 7 Με την απόφαση 92/35/ΕΟΚ, εκδοθείσα στις 11 Ιουνίου 1991, η Επιτροπή κάλεσε τη Γαλλική Κυβέρνηση να αναστείλει την εφαρμογή τριών από τα τέσσερα αυτά μέτρα υπέρ του ΡΜΥ, τα οποία είχαν ληφθεί κατά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης και ήσαν μόνιμα (ΕΕ 1992, L 14, σ. 35, στο εξής: προσωρινή απόφαση), δηλαδή: α) τις ταμειακές διευκολύνσεις, β) την εξαίρεση από τον κανόνα για την καταβολή του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα και γ) την απαλλαγή από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προοπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών.
- 8 Με έγγραφο της 24ης Ιουνίου 1992, η Ladbroke ζήτησε από την Επιτροπή να αποφανθεί οριστικώς επί του ζητήματος αν η Γαλλική Κυβέρνηση είχε αναστείλει τη χορήγηση των ενισχύσεων που αποτελούσαν το αντικείμενο της προσωρινής αποφάσεως.
- 9 Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν απάντησε στο έγγραφο αυτό, η Ladbroke της ζήτησε, με έγγραφο της 11ης Αυγούστου 1992, να λάβει θέση, δυνάμει του άρθρου 175 της Συνθήκης, επί του ζητήματος α) των βαλλομένων με την καταγγελία της ενισχύσεων που δεν είχαν αποτελέσει αντικείμενο της προσωρινής αποφάσεως, β) των μέτρων που έλαβε η Επιτροπή για την εκτέλεση της προσωρινής της αποφάσεως και γ) της κύριας διαδικασίας σχετικά με τις ενισχύσεις που αποτέλεσαν το αντικείμενο της προσωρινής αποφάσεως.
- 10 Με έγγραφο της 12ης Οκτωβρίου 1992, η Επιτροπή απάντησε στο προαναφερθέν έγγραφο οχλήσεως της 11ης Αυγούστου 1992. Με την απάντηση αυτή, η Επιτροπή αναφέρθηκε στα ληφθέντα από τις γαλλικές αρχές μέτρα για τη συμμόρφωση προς την προσωρινή απόφαση και υπογράμμισε ότι, όσον αφορά τις άλλες ενισχύσεις, των οποίων γίνεται μνεία στην απόφασή της περί ενάρξεως της διαδικασίας, το αν αυτές συμβιβάζονται με την κοινή αγορά θα εκτιμηθεί στο πλαίσιο της τελικής της αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης.
- 11 Με έγγραφο της 5ης Νοεμβρίου 1992, η Ladbroke απάντησε στο έγγραφο της Επιτροπής της 12ης Οκτωβρίου 1992, υπογραμμίζοντας ότι, όπως προέκυπτε, δεκαπέντε μήνες μετά την έκδοση της προσωρινής αποφάσεως η Επιτροπή εξακολουθούσε να μη γνωρίζει αν η Γαλλική Κυβέρνηση είχε πράγματι αναστείλει την παροχή ταμειακών διευκολύνσεων και την εξαίρεση από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα και ότι, εξάλλου, η απαλλαγή των εταιριών ιπποδρομιών από τη συμμετοχή στην προοπάθεια

ανεγέρσεως κατοικιών εξακολουθούσε να ισχύει, κατά πρόδηλη παράβαση της προσωρινής αποφάσεως. Έτσι, η Ladbroke όχλησε εκ νέου την Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 175 της Συνθήκης ΕΚ, καλώντας την: α) να επιβεβαιώσει ότι είχε ανασταλεί η χορήγηση των δύο πρώτων ενισχύσεων, δηλαδή των ταμειακών διευκολύνσεων και της απαλλαγής από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα, β) να επιβάλει την αναστολή της χορηγήσεως της τρίτης ενισχύσεως, δηλαδή της απαλλαγής από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, γ) να περατώσει την κινηθείσα διαδικασία εντός προθεσμίας δύο μηνών από την ημερομηνία παραλαβής του εγγράφου αυτού, δ) να κηρύξει τις επτά χορηγηθείσες στο PMU ενισχύσεις ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και ε) να διατάξει την επιστροφή των ενισχύσεων αυτών, πλέον τόκων υπολογιζομένων με το εμπορικό επιτόκιο.

- 12 Η Ladbroke, λόγω του ότι δεν έλαβε απάντηση στην όχληση αυτή, άσκησε, στις 5 Μαρτίου 1993, προσφυγή κατά της παραλείψεως της Επιτροπής, δυνάμει του άρθρου 175 της Συνθήκης, η οποία καταχωρήθηκε στο πρωτόκολλο με τον αριθμό T-467/93.
- 13 Στις 22 Σεπτεμβρίου 1993, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 93/625/ΕΟΚ, σχετικά με ορισμένες ενισχύσεις που χορηγήθηκαν από τη Γαλλική Κυβέρνηση υπέρ της επιχειρήσεως PMU και των ιπποδρομικών επιχειρήσεων (ΕΕ L 300, σ. 15, στο εξής: απόφαση 93/625 ή προσβαλλομένη απόφαση), με την οποία περατώθηκε η κινηθείσα κατά της Γαλλίας διαδικασία.
- 14 Με έγγραφο της 13ης και 20ής Δεκεμβρίου 1993, η Ladbroke πληροφόρησε το Πρωτοδικείο ότι, κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως 93/625, η προσφυγή της κατέστη άνευ αντικείμενου και ότι παραιτείται αυτής.
- 15 Με διάταξη του Προέδρου του δευτέρου τμήματος του Πρωτοδικείου της 2ας Μαΐου 1994, η υπόθεση T-467/93 διαγράφηκε από το Πρωτόκολλο.

Η προσβαλλομένη απόφαση

- 16 Με την προσβαλλομένη απόφαση, η Επιτροπή διέκρινε μεταξύ δύο κατηγοριών ποσών τα οποία παρακρατούνται από τα στοιχήματα που συνάπτονται επί των ιπποδρομιών, δηλαδή, αφενός, των «εισφορών» ή «κρατήσεων υπέρ του Δημοσίου», οι οποίες αντιπροσωπεύουν τα ποσά που αποτελούν τμήμα των γενικών δημοσίων εσόδων και, αφετέρου, των «λοιπών κρατήσεων» που αποτελούν τα διανεμόμενα στους παίκτες ποσά. Πράγματι, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, ανά 100 FF που τοποθετούνται σε στοιχήματα, το PMU κρατά 30 FF περίπου και αποδίδει στους στοιχηματίζοντες 70 FF περίπου. Από τα 30 FF που κρατά, το PMU καλύπτει τα έξοδά του, ύψους 5,5 FF περίπου, οι εθνικές αρχές και ο Δήμος του Παρισιού κρατούν 18 FF περίπου και το υπόλοιπο διανέμεται στις επιχειρήσεις ιπποδρομιών.
- 17 Στη συνέχεια, η Επιτροπή υπογράμμισε ότι, μολονότι οι αγορές τυχερών παιχνιδιών ήταν εκ παραδόσεως στεγανές ως εθνικές αγορές, τα ιπποδρομιακά στοιχήματα στα εθνικά ιπποδρόμια οργανώνονται, παρά ταύτα, σε διεθνές επίπεδο και ότι μόλις τον Ιανουάριο του 1989, με την ίδρυση του Pari mutuel international (στο εξής: PMI), εκδήλωσε το PMU ρητώς τη βούλησή του να επεκτείνει τις δραστηριότητές του εκτός Γαλλίας, συνάπτοντας συμφωνίες στη Γερμανία και στο Βέλγιο και ανταγωνιζόμενο έτσι άλλους οργανωτές στοιχημάτων, ειδικότερα δε τη Ladbroke (τμήμα III της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 18 Η Επιτροπή έκρινε ότι τρία από τα επτά μέτρα που έλαβε η Γαλλική Κυβέρνηση υπέρ του PMU, τα οποία αφορά η κινηθείσα δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης διαδικασία, αποτελούσαν κρατικές ενισχύσεις, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 19 Ειδικότερα, η Επιτροπή έκρινε ότι η παραίτηση, από το 1982 έως το 1985, από τμήμα της εισφοράς (ύψους 315 εκατομμυρίων FF) επί του προϊόντος της στρογγυλοποίησης των κερδών προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, η οποία αποτελεί από το 1967, σύμφωνα με τον δημοσιονομικό νόμο της 17ης Δεκεμβρίου 1966, τμήμα των γενικών δημοσίων εσόδων, συνιστούσε

ενίσχυση, διότι αποτελούσε «μέτρο περιορισμένης χρονικής διάρκειας [που αποσκοπούσε] στην επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος», δηλαδή στη μηχανοργάνωση των εργασιών του PMU, προκειμένου αυτό να διευκολυνθεί στην ενίσχυση της θέσεώς του στην αγορά (τμήματα IV και V, σημείο 2).

20 Η Επιτροπή έκρινε επίσης ότι η εξαίρεση από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ ένα χρόνο αργότερα αποτελούσε ταμειακή διευκόλυνση εξομοιούμενη προς κρατική ενίσχυση, αλλ' ότι, όμως, αντισταθμίστηκε, από το 1989 μέχρι την κατάργησή της της 1η Ιουλίου 1993, από μια μόνιμη παρακαταθήκη στο δημόσιο Ταμείο (τμήματα IV και V, σημείο 6).

21 Τέλος, όσον αφορά την απαλλαγή του PMU από τη συμμετοχή στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, η Επιτροπή έκρινε ότι, μολονότι, μια απόφαση του Conseil d'État του 1962 επιβεβαίωσε τον αγροτικό χαρακτήρα των δραστηριοτήτων των εταιριών ιπποδρομιών, και, ως εκ τούτου, την απαλλαγή τους από τη συνεισφορά αυτή, η δραστηριότητα του ίδιου του PMU, δηλαδή η οργάνωση και η επεξεργασία στοιχημάτων, προδήλως δεν αποτελεί αγροτική δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, δεδομένου ότι η επίμαχη απαλλαγή δεν δικαιολογείται από το καταστατικό του PMU, αποτελεί κοινοτική ενίσχυση (τμήματα IV και V, σημείο 7).

22 Ωστόσο, η Επιτροπή έκρινε ότι για τα τρία εν λόγω μέτρα μπορούσε να χορηγηθεί απαλλαγή δυνάμει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης.

23 Όσον αφορά την ενίσχυση που συνίσταται στην παραίτηση από την είσπραξη του προϊόντος της στρογγυλοποίησης των κερδών στο αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, η Επιτροπή έκρινε ότι, μολονότι επρόκειτο περί ενισχύσεως υψηλής εντάσεως (περίπου 29 % του συνολικού κόστους της μηχανοργάνωσης), «δεδομένης της ανάπτυξης του ανταγωνισμού και των ανταλλαγών πριν ιδρυθεί το PMI τον Ιανουάριο του 1989, οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν από το 1982 έως το 1985 για τη μηχανοργάνωση του PMU δεν επέφεραν διαταραχή στην αγορά, αντίθετη προς το κοινό συμφέρον, λαμβανομένων υπόψη των άμεσων και έμμεσων συνεπειών που οι εν λόγω ενισχύσεις επιφέρουν στην ανάπτυξη του τομέα από την άποψη όλων των οικονομικών συνιστωσών του, περιλαμβανομένης της βελτίωσης της ιππικής γενεάς» (τμήμα VII, σημείο 1).

- 24 Όσον αφορά την εξαίρεση από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΑΠ, η Επιτροπή έκρινε ότι, για τους ίδιους λόγους με τους προβληθέντες όσον αφορά την προηγούμενη ενίσχυση, η ενίσχυση αυτή έπρεπε ωσαύτως να θεωρηθεί συμβατή με την κοινή αγορά, μέχρι τον Ιανουάριο του 1989. Ως προς το χρονικό διάστημα από το 1989 και μετά, τα βλαπτικά αποτελέσματα της εν λόγω ενισχύσεως στον ανταγωνισμό αντισταθμίστηκαν πλήρως από μια μόνιμη παρακαταθήκη στο δημόσιο Ταμείο (τμήμα VII, σημείο 2).
- 25 Όσον αφορά την ενίσχυση που συνίσταται στην απαλλαγή από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, η Επιτροπή έκρινε ότι, όπως η ενίσχυση που συνίσταται στην εξαίρεση από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ έναν μήνα αργότερα, η ενίσχυση αυτή μπορούσε ωσαύτως να υπαχθεί στην παρέκκλιση του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', μέχρι το 1989, αλλά έπρεπε να κηρυχθεί ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά από το 1989 και μετά (τμήμα VII, σημείο 3).
- 26 Ωστόσο, όσον αφορά την επιστροφή της τελευταίας αυτής ενισχύσεως από το 1989 και μετά, η Επιτροπή έκρινε ότι, μολονότι δεν έπρεπε «να ζητηθεί η επιστροφή αυτής (...) από την ημερομηνία αυτή, δεδομένου ότι οι γαλλικές αρχές προέβαλαν την άποψη ότι η εν λόγω εισφορά δεν εισπράχθηκε για να τηρηθεί η απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας το 1962, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στο τμήμα IV, σημείο 7» (βλ., ανωτέρω, σκέψη 21), «από τις 11 Ιανουαρίου 1991 που κοινοποιήθηκε στις γαλλικές αρχές ότι τίθεται σε κίνηση η διαδικασία, το επιχείρημα αυτό δεν [μπορούσε] να ισχύει». Εξάλλου, η Επιτροπή εξέθεσε ότι δεν ήταν η ίδια σε θέση να προβεί σε ποσοτική εκτίμηση της επιστρεπτέας ενισχύσεως και ζήτησε από τις γαλλικές αρχές να προσδιορίσουν οι ίδιες το ποσό της και να της το γνωστοποιήσουν (τμήμα VIII).
- 27 Όσον αφορά τα λοιπά τέσσερα μέτρα, η Επιτροπή έκρινε ότι δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 28 Ως προς τα ποσά που αντιστοιχούν στα μη ζητηθέντα κέρδη, η Επιτροπή έκρινε ότι, κατά το μέτρο που τα ποσά αυτά θεωρούνταν ανέκαθεν ως κανο-

νικά έσοδα, αποτελούσαν τμήμα των λοιπών κρατήσεων. Συνεπώς, η χρησιμοποίησή τους για την κάλυψη, μεταξύ άλλων, κοινωνικών δαπανών και εξόδων για την επίβλεψη, τον έλεγχο, την προώθηση της ιπποτροφίας, καθώς και για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων που αφορούν την οργάνωση των ιπποδρομιών και του αμοιβαίου στοιχήματος, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως κρατική ενίσχυση, δεδομένου ότι δεν πληρούνταν το κριτήριο των κρατικών πόρων (τμήματα IV και V, σημείο 1).

29 Όσον αφορά την τροποποίηση της κατανομής των κρατήσεων υπέρ του Δημοσίου (βλ., ανωτέρω, σκέψη 16), η Επιτροπή εξέθεσε ότι τα φορολογικά καθεστώτα που εφαρμόζονται στις ιπποδρομίες υπάγονται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών και ότι οι προς τα πάνω ή προς τα κάτω προσαρμογές των σταθερών φορολογικών συντελεστών δεν συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, εφόσον έχουν ομοίμορφη εφαρμογή σε όλες τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις. Δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται κρατική ενίσχυση, παρά μόνον οσάκις μια σημαντική μείωση του φορολογικού συντελεστή μπορεί να οδηγήσει στην ισχυροποίηση της χρηματοοικονομικής κατάστασής μιας επιχειρήσεως που κατέχει μονοπωλιακή θέση. Τούτο δεν συνέβη εν προκειμένω, κατά το μέτρο που η μείωση του 1984 της κρατήσεως υπέρ του Δημοσίου επί των στοιχημάτων ήταν περιορισμένη (περίπου 1,6 %) και διατηρήθηκε σταθερή στη συνέχεια και, ως εκ τούτου, δεν σκοπούσε στη χρηματοδότηση μιας συγκεκριμένης πράξεως. Οι γαλλικές αρχές ενήργησαν με σκοπό τη μόνιμη αύξηση των πόρων των δικαιούχων των λοιπών κρατήσεων. Έτσι, ενόψει της ιδιαιτερότητας της κατάστασής των προσώπων που ευεργετούνται, το εν λόγω μέτρο δεν αποτελεί κρατική ενίσχυση, αλλά «μεταρρύθμιση υπό μορφή “φορολογικής” προσαρμογής που δικαιολογείται από τη [φύση] και την οικονομία του εν λόγω συστήματος» (τμήματα IV και V, σημείο 3).

30 Όσον αφορά την απαλλαγή από τον φόρο επί των εταιριών, η Επιτροπή έκρινε ότι, κατά το μέτρο που ο φόρος αυτός «δεν [μπορούσε] να εφαρμοστεί στον [ΟΟΣ] PMU λόγω, ακριβώς, της νομικής του μορφής», η απαλλαγή αυτή έπρεπε «να θεωρείται ως μια συνέπεια της κανονικής εφαρμογής του γενικού φορολογικού καθεστώτος» (τμήμα V, σημείο 4).

31 Όσον αφορά τα ταμειακά πλεονεκτήματα που συνίστανται στη χορηγηθείσα άδεια αναβολής της καταβολής των κρατήσεων υπέρ του Δημοσίου, η οποία ισοδυναμεί με ταμειακή εισφορά αντιστοιχούσα στις εισπράξεις δύο μηνών περίπου και η οποία χορηγήθηκε στο PMU με αποφάσεις του Υπουργού επί

του Προϋπολογισμού της 24ης Απριλίου 1980 και της 19ης Φεβρουαρίου 1982, η Επιτροπή έκρινε ότι, κατά το μέτρο που οι διευκολύνσεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη σταθερή αύξηση του μεριδίου των λοιπών κρατήσεων από το 1981, δεν αποτελούσαν «προσωρινή παραίτηση των δημόσιων αρχών από την εισπραξη των πόρων τους, ούτε και (...) μεμονωμένο μέτρο» και, ως εκ τούτου, έπρεπε να αξιολογηθούν κατά τον ίδιο τρόπο με το προηγούμενο μέτρο κατανομής των κρατήσεων (βλ., ανωτέρω, σκέψη 29) (τμήματα IV και V, σημείο 5).

- 32 Υπό τις συνθήκες αυτές, με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 4 Φεβρουαρίου 1994, η Ladbroke άσκησε την παρούσα προσφυγή.
- 33 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 22 Ιουνίου 1994, η Γαλλική Κυβέρνηση υπέβαλε αίτηση παρεμβάσεως υπέρ της Επιτροπής.
- 34 Με διάταξη του Προέδρου του δευτέρου τμήματος του Πρωτοδικείου της 30ής Αυγούστου 1994, επιτράπη στη Γαλλική Δημοκρατία να παρέμβει και, στις 21 Δεκεμβρίου 1994, η παρεμβαίνουσα κατέθεσε υπόμνημα παρεμβάσεως, επί του οποίου η προσφεύγουσα υπέβαλε τις παρατηρήσεις της στις 31 Μαρτίου 1995.
- 35 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (δεύτερο πενταμελές τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, κάλεσε την καθής να προσκομίσει ορισμένα έγγραφα και ορισμένες επιστολές από την αλληλογραφία που αντάλλαξε με τις γαλλικές αρχές σχετικά με τις χορηγηθείσες στο PMU ενισχύσεις.
- 36 Οι διάδικοι ανέπτυξαν τους ισχυρισμούς τους και απάντησαν στις προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά τη δημόσια συνεδρίαση της 11ης Μαρτίου 1997.

Αιτήματα των διαδίκων

37 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την απόφαση 93/625, κατά το μέτρο που η Επιτροπή κρίνει με την απόφαση αυτή:

1) ότι τα ακόλουθα μέτρα εκφεύγουν της εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης:

α) ταμειακές διευκολύνσεις παρέχουσες στο PMU τη δυνατότητα να αναβάλει την καταβολή στο Δημόσιο ορισμένων εισφορών επί των στοιχημάτων·

β) απαλλαγή από τον φόρο επί των εταιριών·

γ) απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος·

δ) παραίτηση, το 1986, από την είσπραξη εισφορών επί των στοιχημάτων ύψους 180 εκατομμυρίων FF·

ε) δικαίωμα του PMU να κρατά τα μη ζητηθέντα κέρδη·

- στ) εξαίρεση από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ έναν μήνα αργότερα, από την 1η Ιανουαρίου 1989.
- 2) ότι τα ακόλουθα μέτρα συμβιβάζονταν με την κοινή αγορά, δυνάμει του άρθρου 92 της Συνθήκης:
- α) η στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών μεταξύ του 1982 και του 1985 προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, που αντιπροσωπεύει 315 εκατομμύρια FF.
 - β) η εξαίρεση από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ έναν μήνα αργότερα, πριν από την 1η Ιανουαρίου 1989.
 - γ) η απαλλαγή από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, πριν από την 1η Ιανουαρίου 1989.
- 3) α) ότι, για το χρονικό διάστημα πριν από τις 11 Ιανουαρίου 1991, δεν είναι αναγκαίο να επιστραφεί η χορηγηθείσα στο PMU ενίσχυση υπό τη μορφή απαλλαγής από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών.
- β) ότι η Επιτροπή δεν έχει υποχρέωση να καθορίσει η ίδια το ποσό της ενίσχυσεως που συνίσταται στην απαλλαγή από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, της οποίας την επιστροφή διέταξε η Επιτροπή για το μετά τις 11 Ιανουαρίου 1991 χρονικό διάστημα.

— να υποχρεώσει την Επιτροπή να προβεί στις εξής ενέργειες:

1) να υπολογίσει εντός προθεσμίας ενός μηνός από την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του Πρωτοδικείου:

α) το ποσό της χορηγηθείσας στο PMU ενισχύσεως υπό τη μορφή απαλλαγής από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών για το μετά τις 11 Ιανουαρίου 1991 χρονικό διάστημα, το οποίο ανέρχεται στο ποσό των εσόδων από την εισπραξη των οποίων παραιτήθηκε το Γαλλικό Δημόσιο απαλλάσσοντας το PMU από την κράτηση αυτή κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα·

β) το ποσό των τόκων του ως άνω ποσού, οι οποίοι πρέπει να υπολογιστούν σύμφωνα με το άρθρο 3 της αποφάσεως 93/625·

2) να απαιτήσει, εντός του επομένου μήνα, την επιστροφή όλων των ποσών που οφείλονται σύμφωνα με το σημείο 1, στοιχεία α' και β' ανωτέρω, τα οποία δεν έχουν ακόμη επιστραφεί από το PMU στο Γαλλικό Δημόσιο (καθώς και τους τόκους των ποσών αυτών)·

3) να απαιτήσει την άμεση επιστροφή όλων των εσόδων από την εισπραξη των οποίων παραιτήθηκε το Γαλλικό Δημόσιο, λόγω της απαλλαγής από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, που χορηγήθηκε στο PMU κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της 1ης Ιανουαρίου 1989 και της 11ης Ιανουαρίου 1991, πλέον των τόκων του ποσού αυτού υπολογιζομένων σύμφωνα με το άρθρο 3 της αποφάσεως 93/625·

- 4) υπό την επιφύλαξη του σημείου 3 ανωτέρω, να επανεξετάσει αμέσως την υποβληθείσα στις 7 Απριλίου 1989 καταγγελία υπό το πρίσμα της αποφάσεως που θα εκδώσει το Πρωτοδικείο και να περατώσει την επανεξέταση αυτή εντός έξι μηνών από της εκδόσεως της εν λόγω αποφάσεως.

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

38 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή.

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

39 Η παρεμβαίνουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή.

Επί της ουσίας

- 40 Η προσφεύγουσα επικαλείται τέσσερις λόγους ακυρώσεως προς στήριξη της προσφυγής. Οι δύο πρώτοι αντλούνται από την εσφαλμένη εφαρμογή, αντιστοίχως, του άρθρου 92, παράγραφος 1, και του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, ο τρίτος από την παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει η Επιτροπή οσάκις διατάσσει την επιστροφή κρατικής ενισχύσεως και ο τέταρτος από την παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης.

Επί της εσφαλμένης εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης

- 41 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένα το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, καθόσον έκρινε ότι αφενός μεν τέσσερα από τα επτά επίμαχα κρατικά μέτρα δεν αποτελούσαν κρατικές ενισχύσεις, αφετέρου δε ότι το μέτρο της εξαιρέσεως από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής της εκπτώσεως του ΦΠΑ δεν αποτελούσε πλέον κρατική ενίσχυση από το 1989, λόγω του ότι τα αποτελέσματά του αντισταθμίζονταν από μια μόνιμη παρακαταθήκη στο δημόσιο Ταμείο.

Επί της τροποποιήσεως της κατανομής των εισφορών και της συνακόλουθης παραιτήσεως από την είσπραξη, από το 1985, εισφορών ύψους 180 εκατομμυρίων FF

— Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

- 42 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, όπως προκύπτει από τα αποδεικτικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην καταγγελία της, η παραίτηση, με διατάγματα της 23ης Ιανουαρίου 1985 και της 12ης Μαρτίου 1986, από την είσπραξη μέρους της κρατήσεως υπέρ του Δημοσίου, το οποίο υπολογίζεται σε 180 εκατομμύρια FF, συνδέεται άμεσα προς το σχέδιο ανορθώσεως του PMU και μεγάλο μέρος του ποσού αυτού χρησίμευσε για τη χρηματοδότηση των μαζικών απολύσεων του προσωπικού του PMU. Η προσφεύγουσα παραπέμπει σε μία ανακοίνωση του πρακτορείου Τύπου AFP κατά την οποία ο Υφυπουργός επί του Προϋπολογισμού της Γαλλίας, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, είχε εγκρίνει το πρόγραμμα ανορθώσεως του PMU, δηλώνοντας ότι «το κράτος, από την πλευρά του, συνεισφέρει με ενίσχυση 180 εκατομμυρίων FF, προερχόμενη από την παραίτηση από την είσπραξη μέρους της εισφοράς επί των ποσών των στοιχημάτων, που του αναλογεί, προς όφελος των εταιριών ιπποδρομιών».

- 43 Το γεγονός ότι η νομοθετική τροποποίηση της κατανομής των κρατήσεων διατηρήθηκε στη συνέχεια ουδόλως αναιρεί το ότι αυτή ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με το πρόγραμμα ανορθώσεως του PMU. Κατά την προσφεύγουσα, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εκφεύγουν από την εφαρμογή των κανόνων

επί των κρατικών ενισχύσεων, καθιστώντας μόνιμο αυτό το οποίο, αρχικώς, αποτελούσε απλώς προσωρινή ενίσχυση. Εν πάση περιπτώσει, το σύστημα των κρατήσεων στο σύνολό του αποτελεί σύστημα κρατικής ενισχύσεως και, ως εκ τούτου, κάθε τροποποίησή του υπέρ του PMU αποτελεί, επίσης, κρατική ενίσχυση.

- 44 Όσον αφορά το επιχείρημα της Επιτροπής ότι είναι θεμιτό να συμβάλλουν τα κράτη μέλη στην αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων στο πλαίσιο μιας βαριάς και κατά παρέκκλιση φορολογήσεως, η προσφεύγουσα επικαλείται την απόφαση της 2ας Ιουλίου 1974, 173/73, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1974, σ. 351), με την οποία το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα ότι η απαλλαγή από φορολογικό βάρος η οποία έχει τέτοιο στόχο εκφεύγει της απαγορεύσεως του άρθρου 92 της Συνθήκης. Εξάλλου, η προσφεύγουσα αμφισβητεί ότι το PMU υπόκειται σε βαριά φορολογία, υψηλότερη από τη βαρύνουσα τις λοιπές οικονομικές δραστηριότητες, και υπογραμμίζει ότι το επιχείρημα αυτό που προέβαλε η Επιτροπή με το υπόμνημα αντικρούσεως δεν περιλαμβανόταν στην προσβαλλομένη απόφαση.
- 45 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η μείωση, από το 1985, του τμήματος των εσόδων από τα στοιχήματα που παρακρατεί το Γαλλικό Δημόσιο αποτελεί μόνιμη τροποποίηση του συστήματος φορολογήσεως και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να θεωρηθεί κρατική ενίσχυση.
- 46 Η Επιτροπή αντικρούει την ύπαρξη αμέσου συνδέσμου μεταξύ της τροποποιήσεως του συστήματος φορολογήσεως των κρατήσεων και του σχεδίου ανορθώσεως του PMU και υποστηρίζει ότι, έστω κι αν υπήρχε τέτοιος σύνδεσμος, αυτό δεν σημαίνει ότι το εν λόγω μέτρο αποτελεί κρατική ενίσχυση, διότι στο πλαίσιο μιας βαριάς και κατά παρέκκλιση φορολογήσεως, όπως αυτή στην οποία υπόκειται το PMU, είναι θεμιτό να συνεισφέρει το κράτος στην αναδιάρθρωση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων για να διασφαλίσει τα δικά του μελλοντικά έσοδα, δεδομένου ότι το γαλλικό δημόσιο Ταμείο αντλεί σημαντικό όφελος από κάθε βελτίωση της αποδοτικότητας του PMU.
- 47 Τέλος, όπως προκύπτει από τη δήλωση του Υφυπουργού επί του Προϋπολογισμού, την οποία παραθέτει η προσφεύγουσα (βλ., ανωτέρω, σκέψη 42), το εν λόγω μέτρο θεσπίστηκε «προς όφελος των εταιριών ιπποδρομιών» και όχι

προς όφελος του ΡΜU. Συνεπώς, δεδομένου ότι η κινηθείσα βάσει του άρθρου 92, παράγραφος 3, της Συνθήκης διαδικασία αφορούσε μόνον το ΡΜU και όχι τις εταιρίες ιπποδρομιών, η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποφανθεί επί ενισχύσεως χορηγηθείσας στις εταιρίες ιπποδρομιών.

48 Εξάλλου και εν πάση περιπτώσει, οι ουσιώδεις προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό ενός μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως, παράνομης και ασυμβίβαστης προς τη Συνθήκη δεν συντρέχουν στην περίπτωση των εταιριών ιπποδρομιών, διότι δεν υπάρχει σχέση ανταγωνισμού μεταξύ αυτών και της προσφεύγουσας.

49 Τέλος, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή, επικαλούμενη την απόφαση του Πρωτοδικείου της 27ης Φεβρουαρίου 1997, Τ-106/95, FFSA κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. ΙΙ-229), υποστήριξε ότι πρέπει να της αναγνωρίζεται κάποια διακριτική ευχέρεια προκειμένου να αποφασίζει ποια είναι η πλέον πρόσφορη μέθοδος για να διασφαλίζεται ότι οι δραστηριότητες που υπόκεινται στον ελεύθερο ανταγωνισμό δεν λαμβάνουν επιχορηγήσεις, εκτίμηση η οποία πρέπει να ελέγχεται μόνον σε περίπτωση προδήλου σφάλματος.

50 Η παρεμβαίνουσα συντάσσεται με τα αιτήματα της Επιτροπής και παραπέμπει κατά τα λοιπά στα επιχειρήματα που ανέπτυξε όσον αφορά τις ταμειακές διευκολύνσεις (βλ., κατωτέρω, σκέψεις 72 και 73).

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

51 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι η πραγματοποιηθείσα το 1985 και το 1986 τροποποίηση της κατανομής των εισφορών δεν αποτελούσε κρατική ενίσχυση, αλλά «μεταρρύθμιση υπό μορφή “φορολογικής” προσαρμογής που δικαιολογείται από τη [φύση] και την οικονομία του εν λόγω συστήματος», καθόσον η τροποποίηση αυτή δεν ανταποκρίνεται στα τρία κριτήρια που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για να εκτιμήσει αν αυτή συμβιβάζεται με το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Πράγματι, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, το εν λόγω μέτρο α) αποτελούσε απλώς περιορισμένη μείωση του ποσοστού των εισφορών (περίπου κατά 1,6%), η οποία δεν ενισχύει τη χρηματοοικονομική κατάσταση επιχειρήσεως που κατέχει μονοπωλιακή θέση, β) είχε μόνιμο χαρακτήρα και

γ) δεν σκοπούσε στη χρηματοδότηση μιας μεμονωμένης πράξεως, αλλά στο να «αυξησ[ει] τα έσοδα των δικαιούχων των [λοιπών κρατήσεων]» (τμήμα V, σημείο 3, της προσβαλλομένης αποφάσεως).

- 52 Το Πρωτοδικείο φρονεί ότι, όσον αφορά το ζήτημα της εκτάσεως του εκ μέρους του κοινοτικού δικαστή ελέγχου των κριτηρίων που επέλεξε η Επιτροπή για να εκτιμήσει αν το επίμαχο φορολογικό μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, υπενθυμίζεται, κατ' αρχάς, ότι η διάταξη αυτή, η οποία ορίζει ότι είναι ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά κάθε κρατική παρεμβάση η οποία, ανεξαρτήτως της μορφής της, απονέμει πλεονεκτήματα σε ορισμένες επιχειρήσεις, τα οποία νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό στην κοινή αγορά, δεν προβαίνει σε διάκριση των κρατικών παρεμβάσεων ανάλογα με τις αιτίες ή τους σκοπούς τους, αλλά τις ορίζει σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, C-241/94, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-4551, σκέψεις 19 και 20). Συνεπώς, η έννοια της ενισχύσεως είναι αντικειμενική και εξαρτάται μόνον από το ζήτημα αν ένα κρατικό μέτρο απονέμει πλεονέκτημα σε μία επιχείρηση ή σε ορισμένες επιχειρήσεις. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι ο χαρακτηρισμός ενός μέτρου ως κρατικής ενισχύσεως, ο οποίος κατά τη Συνθήκη απόκειται τόσο στην Επιτροπή όσο και στο εθνικό δικαστήριο, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να δικαιολογηθεί, ελλείψει ιδιαίτερων συνθηκών οφειλομένων κυρίως στην περίπλοκη φύση της επίμαχης κρατικής παρεμβάσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-56/93, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-723, σκέψεις 10 και 11, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1996, T-358/94, Air France κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-2109, σκέψη 71), την αναγνώριση ευρείας διακριτικής ευχέρειας υπέρ της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, η εκτίμηση περί του αν οι αιτίες ή οι στόχοι των κρατικών παρεμβάσεων είναι ουσιώδεις εμπίπτει βεβαίως στην εξέταση του ζητήματος αν τα μέτρα αυτά συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, όπως προβλέπει το άρθρο 92, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Μόνον κατά την εφαρμογή της διατάξεως αυτής, η οποία συνεπάγεται ότι η Επιτροπή πρέπει να λάβει υπόψη πολύπλοκες εκτιμήσεις οικονομικής και κοινωνικής φύσεως, καθώς και εκτιμήσεις που αφορούν την οικεία περιφέρεια ή τον οικείο τομέα, έχει πράγματι απονεμηθεί στην Επιτροπή ευρεία διακριτική ευχέρεια (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Ιανουαρίου 1997, C-169/95, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-135, σκέψη 18, και της 15ης Μαΐου 1997, C-355/95 P, TWD κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-2549, σκέψη 26).

- 53 Το συμπέρασμα αυτό δεν αποδυναμώνεται από την προπαρατεθείσα απόφαση FFSA κ.λπ. κατά Επιτροπής, την οποία επικαλέστηκε η Επιτροπή και με την οποία το Πρωτοδικείο αναγνώρισε ότι, όσον αφορά το ζήτημα αν ένα

κρατικό μέτρο που πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης (σκέψεις 167 και 168), μπορεί, παρά ταύτα, να τύχει της προβλεπόμενης από το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης απαλλαγής, η Επιτροπή διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια (σκέψεις 170 έως 187), διότι, αντιθέτως προς την απόφαση εκείνη, η παρούσα υπόθεση δεν αφορά την εκτίμηση του επιμάχου κρατικού μέτρου από πλευράς του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

54 Δεύτερον, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι είναι αληθές, όπως επισήμανε εξάλλου η Επιτροπή με την προσβαλλομένη απόφαση, ότι η φορολογία και η θέσπιση φορολογικών συστημάτων εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών, γεγονός παραμένει ότι η άσκηση της αρμοδιότητας αυτής μπορεί, ενδεχομένως, να αποδειχθεί ασυμβίβαστη προς το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης (απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Ιουνίου 1970, 47/69, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 341).

55 Συνεπώς, υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει να εξεταστεί αν, εν προκειμένω, η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να στηριχθεί στα τρία προαναφερθέντα κριτήρια (βλ., ανωτέρω, σκέψη 51) για να καταλήξει ότι το επίμαχο φορολογικό μέτρο δεν αποτελούσε κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αλλά μια «μεταρρύθμιση υπό μορφή “φορολογικής” προσαρμογής που δικαιολογείται από τη [φύση] και την οικονομία του εν λόγω συστήματος».

56 Όσον αφορά, πρώτον, το κριτήριο του μονίμου του εν λόγω μέτρου, όπως προαναφέρθηκε, το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν διακρίνει μεταξύ μονίμων και προσωρινών κρατικών μέτρων. Επιπλέον, η εφαρμογή του κριτηρίου αυτού εν προκειμένω θα ήταν δυσχερής διότι, όπως ορθώς υπογράμμισε η παρεμβαίνουσα κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν είναι εύκολο, ενόψει της συχνότητας των προσαρμογών των φορολογικών συντελεστών από τις εθνικές αρχές, να καθοριστεί μήπως ένα μέτρο το οποίο, σε πρώτη φάση, θεωρήθηκε μόνιμο, πρέπει, στη συνέχεια, να χαρακτηριστεί ως προσωρινό, λόγω μιας νέας προσαρμογής των συντελεστών αυτών, και, ως

εκ τούτου, να θεωρηθεί, κατά την επιχειρηματολογία της Επιτροπής, ως κρατική ενίσχυση λόγω της περιορισμένης χρονικής του διάρκειας. Αντιστρόφως, ένα μέτρο το οποίο, σε πρώτη φάση, θεωρήθηκε προσωρινό και, ως εκ τούτου, κατά την επιχειρηματολογία της Επιτροπής, ως συνεπαγόμενο την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, μπορεί, στη συνέχεια, να μετατραπεί σε μόνιμο μέτρο που θα έχει ως συνέπεια, πάντοτε κατά την Επιτροπή, ότι δεν πρόκειται πλέον περί κρατικής ενισχύσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, η εφαρμογή του κριτηρίου του μόνιμου χαρακτήρα ενός κρατικού μέτρου, όπως προτείνει η Επιτροπή, συνεπαγεται τέτοια αβεβαιότητα κατά την εφαρμογή του άρθρου 92 της Συνθήκης, ώστε το κριτήριο αυτό δεν συμβιβάζεται με την αρχή της ασφαλείας δικαίου.

57 Όσον αφορά το δεύτερο κριτήριο, κατά το οποίο το επίμαχο μέτρο δεν σκοπούσε στη χρηματοδότηση μιας μεμονωμένης πράξεως, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, όπως παρατήρησε ήδη, το άρθρο 92, παράγραφος 1, δεν προβαίνει σε διάκριση των κρατικών παρεμβάσεων ανάλογα με τις αιτίες ή τους σκοπούς τους, αλλά τις ορίζει σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους (απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Γαλλία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 20). Όπως προκύπτει όμως από την ίδια την προσβαλλομένη απόφαση, το επίμαχο μέτρο σκοπούσε πράγματι «[στην αύξηση των εσόδων] των δικαιούχων των [λοιπών κρατήσεων] κατά μόνιμο τρόπο».

58 Εν πάση περιπτώσει, έστω κι αν υποθεθεί ότι μπορεί νομίμως να γίνεται επίκληση ενός τέτοιου κριτηρίου προκειμένου να πραγματοποιείται διάκριση μεταξύ των φορολογικών μέτρων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης και των μέτρων που εκφεύγουν του πεδίου αυτού, γεγονός παραμένει ότι η διαπίστωση της Επιτροπής ότι η τροποποίηση των ποσοστών των εισφορών δεν σκοπούσε στη χρηματοδότηση μιας μεμονωμένης πράξεως αντικρούεται εν προκειμένω από μια άλλη διαπίστωση, την οποία περιέχει η προσβαλλομένη απόφαση, ότι δηλαδή «από το 1984 οι ιπποδρομικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν ελλειμματικούς ισολογισμούς» και ότι «συνεπώς και παράλληλα με ένα σχέδιο ανόρθωσης της κατάστασης αυτής, οι γαλλικές αρχές τροποποίησαν την κατανομή των εισφορών» (βλ. τμήμα IV, σημείο 3, της προσβαλλομένης αποφάσεως). Εξάλλου, η διαπίστωση αυτή της Επιτροπής με την προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του εγγράφου περί κινήσεως της διαδικασίας, κατά

το οποίο το σύνολο των χρηματοοικονομικών πλεονεκτημάτων που χορηγήθηκαν στο PMU του επέτρεψαν να αντιμετωπίσει το κόστος μηχανοργάνωσης και αναδιοργάνωσης των πράξεων που διενεργεί, πράγμα το οποίο ήταν αναγκαίο για την οργάνωση των διαχειριστικών του εξόδων.

- 59 Τέλος, όσον αφορά το τρίτο κριτήριο που έλαβε υπόψη της η Επιτροπή, ότι δηλαδή η αποφασισθείσα από τις γαλλικές αρχές μείωση του ποσοστού της κρατήσεως υπέρ του Δημοσίου ήταν περιορισμένη, το Πρωτοδικείο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία επί του ζητήματος αυτού, το σχετικά χαμηλό ύψος μιας ενισχύσεως δεν αποκλείει εκ προοιμίου την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 43, και της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92, C-279/92 και C-280/92, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4103, σκέψη 42). Ωστόσο, έστω κι αν υποτεθεί ότι το γεγονός ότι η μείωση του ποσοστού μιας κρατήσεως υπέρ του Δημοσίου είναι σχετικώς περιορισμένη μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να δικαιολογήσει τη μη εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, γεγονός παραμένει ότι εν προκειμένω δεν αμφισβητείται ότι, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, η προσαρμογή του ποσοστού των εισφορών είχε ως αποτέλεσμα «να αυξή[ει] τα έσοδα των δικαιούχων των [λοιπών κρατήσεων]». Εξάλλου, μολονότι η μείωση της υπέρ του Δημοσίου κρατήσεως θα μπορούσε να θεωρηθεί «περιορισμένη» ως ποσοστό (περίπου 1,6 %), τούτο δεν σημαίνει ότι πρόκειται περί περιορισμένης μείωσης και σε απόλυτους αριθμούς. Πράγματι, όπως προκύπτει από το έγγραφο περί κινήσεως της διαδικασίας και από τη δικογραφία (βλ., ανωτέρω, σκέψη 5), το PMU αποκόμισε, μόνο το 1986, ποσό 180 εκατομμυρίων FF. Δεδομένου ότι το εν λόγω μέτρο ήταν μόνιμο, το γεγονός ότι το PMU μπορούσε να αποκομίζει ένα τέτοιο ποσό ετησίως δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει το συμπέρασμα ότι μια «περιορισμένη» μείωση του ποσοστού της εισφοράς δεν παρέχει παρά ελάχιστα πλεονεκτήματα στο PMU. Συναφώς, πρέπει να προστεθεί ότι το ποσό των 180 εκατομμυρίων FF το οποίο αποκόμισε το PMU μόνο το 1986 δεν μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με τους προσανατολισμούς της πολιτικής της Επιτροπής στο θέμα των ενισχύσεων, όπως αυτοί εκτίθενται στην από 20 Μαΐου 1992 ανακοίνωσή της σχετικά με τους κοινοτικούς κανόνες για τις ενισχύσεις στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΕΕ C 213, σ. 2), ούτε ως ενίσχυση de minimis. Πράγματι, κατά την ανακοίνωση αυτή, η οποία είχε εφαρμογή κατά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, το ποσό ενισχύσεως κάτω από το οποίο μπορούσε να θεωρηθεί ότι δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 92, παράγραφος 1, καθορίστηκε σε 50 000 ECU, καταβαλλόμενα εντός χρονικού διαστήματος τριών ετών. Ένα ποσό όμως 180 εκατομμυρίων FF, το οποίο αντιστοιχεί σε 27 137 000 ECU περίπου, καταβληθέν εντός ενός μόνον έτους, υπερβαίνει προδήλως το εν λόγω ανώτατο όριο.

- 60 Όσον αφορά το επιχείρημα της Επιτροπής ότι, από τη δήλωση του Υφυπουργού επί του Προϋπολογισμού, την οποία παραθέτει η προσφεύγουσα (βλ., ανωτέρω, σκέψη 42), προκύπτει ότι, εν πάση περιπτώσει, το εν λόγω μέτρο αφορούσε μόνον τις εταιρίες ιπποδρομιών και όχι το PMU, επισημαίνεται ότι το επιχείρημα αυτό αντικρούεται από την ίδια την προσβαλλομένη απόφαση, η οποία αφορούσε αποκλειστικά τα ληφθέντα από τις γαλλικές αρχές μέτρα υπέρ του PMU και μόνο (βλ., συναφώς, το έγγραφο περί κινήσεως της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, καθώς και το τμήμα V της προσβαλλομένης αποφάσεως). Πράγματι, σε κανένα σημείο του αιτιολογικού μέρους της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν αναφέρεται ότι ο λόγος για τον οποίο το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεν είχε εφαρμογή ήταν ότι το εν λόγω μέτρο δεν ελήφθη υπέρ του PMU, το οποίο αφορούσε άμεσα η κινήθαισα διαδικασία, αλλά υπέρ των εταιριών ιπποδρομιών.
- 61 Εξάλλου, το ίδιο αυτό επιχείρημα της Επιτροπής αντιφάσκει προς το σύνολο της επιχειρηματολογίας της, όπως αυτή εκτίθεται, μεταξύ άλλων, στο υπόμνημα αντικρούσεως, με το οποίο η Επιτροπή προβάλλει ότι η εκτίμηση του εν λόγω μέτρου με την προσβαλλομένη απόφαση ήταν δικαιολογημένη λόγω του ότι «οι δραστηριότητες του PMU εμποδίζονταν κυρίως λόγω της φορολογίας και ότι ήταν αναγκαία η άρση του εμποδίου αυτού» και ότι το μέτρο αυτό, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα «τη βελτίωση της αποδοτικότητας του PMU», θα επέτρεπε «στο γαλλικό δημόσιο Ταμείο να αντλήσει σημαντικό όφελος». Τέλος, μολονότι είναι αληθές, όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα δήλωση (βλ., ανωτέρω, σκέψη 42), ότι το Γαλλικό Δημόσιο χορήγησε ενίσχυση 180 εκατομμυρίων FF «προς όφελος των εταιριών», προκύπτει επίσης ότι η «ενίσχυση» αυτή αποτελούσε αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ του Γαλλικού Δημοσίου, των εταιριών ιπποδρομιών και του PMU και ότι σκοπούσε, μεταξύ άλλων, στο να βοηθήσει τις εταιρίες ιπποδρομιών, μέλη του PMU, να προβούν σε «χίλες περίπου απολύσεις, κυρίως εντός του PMU». Κατά συνέπεια, το επιχείρημα αυτό της Επιτροπής δεν μπορεί να γίνει δεκτό.
- 62 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα τρία προαναφερθέντα κριτήρια, όπως εφαρμόστηκαν στην προκειμένη περίπτωση, δεν μπορούσαν να δικαιολογήσουν το συμπέρασμα ότι η μείωση του ποσοστού της εισφοράς δεν αποτελούσε ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αλλά ήταν παρεμφερής με μια μεταρρύθμιση υπό μορφή φορολογικής προσαρμογής, δικαιολογούμενη από τη φύση και την οικονομία του εν λόγω συστήματος. Κατά συνέπεια, το τμήμα αυτό της προσβαλλομένης αποφάσεως πρέπει να ακυρωθεί.

Επί των ταμειακών διευκολύνσεων, οι οποίες παρέχουν στο PMU τη δυνατότητα να αναβάλει την καταβολή ορισμένων εισφορών επί των στοιχημάτων

— Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

63 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι οι εισφορές των οποίων η καταβολή αναβλήθηκε αποτελούν κρατήσεις υπέρ του Δημοσίου, πράγμα το οποίο η Επιτροπή αναγνώρισε, εξάλλου, στο τμήμα IV, σημείο 5, της προσβαλλομένης αποφάσεως. Η εκ μέρους του κράτους επιβολή τέτοιων κρατήσεων υπέρ του Δημοσίου και η εκ μέρους του Δημοσίου παραίτηση από το σύνολο ή από μέρος του προϊόντος των εισφορών αυτών συνιστά, κατά τη σχετική νομολογία, κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, η απόφαση του Γαλλικού Δημοσίου να επιτρέψει στο PMU να αναβάλει την καταβολή του τμήματος των κρατήσεων που του αναλογεί εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου αυτού της Συνθήκης (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 22ας Μαρτίου 1977, 78/76, Steinike & Weinlig, Συλλογή τόμος 1977, σ. 171, της 13ης Δεκεμβρίου 1983, 222/82, Apple and Pear Development Council, Συλλογή 1983, σ. 4083, και της 30ής Ιανουαρίου 1985, 290/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1985, σ. 439).

64 Κατά την προσφεύγουσα, η τροποποίηση των κανόνων περί της καταβολής των εισφορών στο Δημόσιο δεν μπορεί να θεωρηθεί, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, ως γενικής φύσεως τροποποίηση του συντελεστή της φορολόγησής των ιπποδρομιών, για τον λόγο ότι η τροποποίηση αυτή ωφελεί το PMU και όχι τον τομέα των ιπποδρομιών εν γένει. Η προσφεύγουσα φρονεί ότι το γεγονός ότι οι «ταμειακές διευκολύνσεις» ωφελούν και τις εταιρίες ιπποδρομιών, μέλη του PMU, ουδόλως αναιρεί την ύπαρξη ενισχύσεως χορηγηθείσας υπέρ του PMU και τον μη γενικό χαρακτήρα αυτής, δεδομένου ότι οι εταιρίες ιπποδρομιών μέλη του PMU είναι μόνο 10, ενώ οι λοιπές εταιρίες ιπποδρομιών στη Γαλλία είναι 275, και ότι το PMU δέχεται στοιχήματα επί ιπποδρομιών που αντιστοιχούν σε λιγότερο του 1 % των ιπποδρομιών που οργανώνονται σε ιπποδρόμια μη ανήκοντα στα μέλη του. Τούτο επιβεβαιώνεται, αφενός, από έκθεση του 1987 του Cour des comptes (Ελεγκτικού Συνεδρίου) της Γαλλίας, σύμφωνα με την οποία η τροποποίηση των κανόνων καταβολής των εισφορών στο Δημόσιο σκοπούσε στο να διευκολύνει το PMU να καλύψει το κόστος της αυξήσεως των προμηθειών που αυτό καταβάλλει στα σημεία πωλήσεως, και, αφετέρου, από την απάντηση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Ιδιωτικοποιήσεων της Γαλλίας στην προαναφερθείσα έκθεση, σύμφωνα με την οποία το απονεμηθέν στο PMU φορολογικό καθεστώς αποτελεί «παρέκκλιση από το κοινό δίκαιο».

- 65 Η προσφεύγουσα καταλήγει ότι πρόκειται περί ad hoc και προσωρινής τροποποιήσεως του συστήματος των εισφορών υπέρ συγκεκριμένης επιχειρήσεως και, ως εκ τούτου, ενόψει της νομολογίας κατά την οποία το φορολογικό καθεστώς που ευνοεί, έστω και μονίμως, ένα συγκεκριμένο τομέα συνιστά κρατική ενίσχυση (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 12ης Ιουλίου 1973, 70/72, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 609, και της 24ης Φεβρουαρίου 1987, 310/85, Deufil κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 901), τούτο ισχύει, κατά μείζονα λόγο, για τα μέτρα που ευνοούν μία και μόνη επιχείρηση.
- 66 Το επιχείρημα της Επιτροπής ότι η τροποποίηση του συστήματος καταβολής των εισφορών στο Δημόσιο εδικαιολογείτο από τη μέριμνα των γαλλικών αρχών για την ευθυγράμμιση του συστήματος της καταβολής των εισφορών του PMU προς το σύστημα καταβολής των εισφορών του Loto (τμήμα IV, σημείο 5, της προσβαλλομένης αποφάσεως), θα πρέπει, κατά την προσφεύγουσα, να απορριφθεί, κατά το μέτρο που, αφενός, δεν εντάσσεται στη νομική εκτίμηση της Επιτροπής που περιλαμβάνεται στην προσβαλλομένη απόφαση και, αφετέρου, η Επιτροπή δεν εξήγησε τους λόγους για τους οποίους είναι εσφαλμένα τα αντίθετα συμπεράσματα του Cour des comptes επί του ζητήματος αυτού.
- 67 Επικουρικώς, η προσφεύγουσα καλεί το Πρωτοδικείο να ακυρώσει το τμήμα αυτό της προσβαλλομένης αποφάσεως λόγω ελλείψεως αιτιολογίας.
- 68 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η παρατεθείσα από την προσφεύγουσα νομολογία, κατά την οποία τα ειδικά φορολογικά μέτρα που λαμβάνονται προς όφελος ενός συγκεκριμένου οικονομικού τομέα αποτελούν κρατικές ενισχύσεις, δεν έχει εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση διότι αυτή δεν αφορά τη συνήθη φορολογία, που ισχύει για όλες τις επιχειρήσεις, αλλά ένα εξαιρετικό σύστημα φορολόγησεως που πλήττει ένα μόνο επιχειρηματία. Έτσι, οι τροποποιήσεις ενός τέτοιου συστήματος δεν μπορούν να εκτιμηθούν επί της ίδιας βάσεως με τις τροποποιήσεις ενός γενικού συστήματος φορολόγησεως. Κατά την Επιτροπή, η άποψη της προσφεύγουσας θα κατέληγε στο να μην μπορούν ποτέ οι γαλλικές αρχές να τροποποιήσουν τη φορολόγηση των στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών, πράγμα που σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί σκοπό του άρθρου 92 της Συνθήκης.

- 69 Συναφώς, η Επιτροπή προσθέτει ότι, μολονότι είναι αληθές ότι με τις προτάσεις του επί της υποθέσεως στην οποία εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Μαρτίου 1993, C-72/91 και C-73/91, Sloman Nerliun (Συλλογή 1993, σ. I-887, σ. I-903), ο γενικός εισαγγελέας M. Darmon χρησιμοποίησε τον όρο «εξαίρεση», υπό την έννοια ότι ένα μέτρο που δεν έχει εφαρμογή σε όλες τις επιχειρήσεις ή σε όλους τους βιομηχανικούς τομείς, προς όφελος των οποίων μπορούσε να ισχύσει, αποτελεί ενίσχυση, το κριτήριο αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί ως έχει στον τομέα των στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι πρόκειται για τομέα υποκειμένο σε βαρύτερη φορολογία από τη συνήθη, το μόνο κριτήριο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καθοριστεί αν η τροποποίηση αυτής της ειδικής φορολογήσεως συνιστά κρατική ενίσχυση είναι, κατά την Επιτροπή, το κριτήριο που παρέχει τη δυνατότητα να διαπιστωθεί αν πρόκειται περί μόνιμης τροποποίησεως ή περί προσωρινής τροποποίησεως, μόνο δε η δεύτερη μπορεί να αποτελεί κρατική ενίσχυση.
- 70 Εξάλλου, η Επιτροπή αμφισβητεί ότι το επίμαχο μέτρο ωφέλησε μόνο το PMU, δεδομένου ότι τα έσοδα που συλλέγει το PMU διανέμονται στη συνέχεια μεταξύ των μελών του, των εταιριών ιπποδρομιών, και, ως εκ τούτου, το επίμαχο μέτρο έχει ωφελήσει κάθε μία από αυτές. Το γεγονός ότι οι εταιρίες ιπποδρομιών που είναι μέλη του PMU αντιπροσωπεύουν μέρος μόνον του συνόλου των εταιριών ιπποδρομιών στη Γαλλία δεν ασκεί επιρροή, δεδομένου ότι οι εταιρίες αυτές είναι οι μόνες που υπόκεινται στο εν λόγω σύστημα φορολογήσεως.
- 71 Τέλος, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι πολυάριθμες παραπομπές της προσφεύγουσας στην έκθεση του 1987 του Cour des comptes της Γαλλίας είναι αλυσιτελείς, δεδομένου ότι το Cour des comptes δεν είναι αρμόδιο να αποφαινεται επί του ζητήματος αν μέτρα αφορώντα τη φορολογία υπέρ του Δημοσίου ή υπέρ τρίτων συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 72 Η παρεμβαίνουσα συντάσσεται προς τα επιχειρήματα της Επιτροπής και προσθέτει ότι η άποψη της προσφεύγουσας, κατά την οποία οι χορηγηθείσες στο PMU ενισχύσεις ωφελούν μικρό μόνον αριθμό εκτροφών αλόγων στη Γαλλία, δεν είναι βάσιμη, διότι όλες οι εταιρίες ιπποδρομιών μπορούν δυνάμει να απολαύουν των υπηρεσιών του οργανισμού αυτού.

73 Όσον αφορά τους πόρους που αντλεί το Δημόσιο από το PMU, η παρεμβαίνουσα υπογραμμίζει ότι αυτοί διατίθενται για το σύνολο της γαλλικής ιπποτροφίας δεδομένου ότι οι πριμοδοτήσεις και τα κίνητρα παρέχονται στους εκτροφείς και κυρίως ίππων και στους λοιπούς επαγγελματίες που ασχολούνται με τους ίππους και, έτσι, μεγάλο τμήμα των πόρων αυτών περιέχεται σε εταιρίες ιπποδρομιών που δεν είναι μέλη του PMU.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

74 Η άρνηση της Επιτροπής να χαρακτηρίσει το επίμαχο μέτρο ως κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, στηρίζεται στη σκέψη ότι το φορολογικό καθεστώς που ισχύει για το PMU και, γενικότερα, για τον τομέα των ιπποδρομιών, δεν αποτελεί παρέκκλιση από το γενικό φορολογικό καθεστώς, αλλά ένα «εξαιρετικό» καθεστώς, το οποίο δικαιολογείται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οικείου τομέα, και ότι το μέτρο αυτό, εξεταζόμενο υπό το πρίσμα των κριτηρίων που εφαρμόζει η Επιτροπή στην ενίσχυση που συνίσταται στην τροποποίηση του ποσοστού των εισφορών που καταβάλλει το PMU (βλ., ανωτέρω, σκέψεις 68 και 69), δεν συνιστά κρατική ενίσχυση, δεδομένου ότι δεν είναι μεμονωμένο και «είχε ως συνέπεια τη σταθερή αύξηση του μεριδίου των [λοιπών κρατήσεων] από το 1981», χωρίς «προσωρινή παραίτηση των δημοσίων αρχών από την εισπράξη των πόρων τους» (τμήμα V, σημείο 5, της προσβαλλομένης αποφάσεως).

75 Κατά συνέπεια, πρέπει, κατ' αρχάς, να εξεταστεί αν η Επιτροπή βασίμως υποστήριξε ότι το ισχύον στον τομέα των ιπποδρομιών φορολογικό καθεστώς δεν συνιστούσε, αφ' εαυτού, παρέκκλιση από το γενικό φορολογικό καθεστώς, αλλά εξαιρετικό καθεστώς, διέπον μόνον τον οικείο τομέα.

76 Δεδομένου ότι οι δραστηριότητες του PMU αποτελούν αντικείμενο ειδικής κανονιστικής ρυθμίσεως, η οποία του εξασφαλίζει αποκλειστικότητα ως προς την οργάνωση του αμοιβαίου στοιχήματος στη Γαλλία (βλ., ανωτέρω, σκέψη 2), και ότι το φορολογικό καθεστώς που ισχύει ως προς το PMU λαμβάνει υπόψη όχι μόνο την ιδιομορφία αυτή, αλλά το σύνολο των χαρακτηριστικών στοιχείων του θεσμού των ιπποδρομιών στη Γαλλία, η Επιτροπή βασίμως

θεώρησε ότι το ειδικό σύστημα των εισφορών, το οποίο καθορίζει ποιο μέρος των προερχομένων από τα στοιχήματα εσόδων περιέρχεται στο Δημόσιο, ποιο στους παίκτης, ποιο στο PMU και ποιο στις εταιρίες ιπποδρομιών, δεν αποτελεί παρέκκλιση από το γενικώς εφαρμοστέο σε άλλες δραστηριότητες φορολογικό σύστημα και ότι, κατά συνέπεια, το επίμαχο μέτρο έπρεπε να εξεταστεί αποκλειστικώς στο πλαίσιο του ειδικού φορολογικού συστήματος του τομέα των ιπποδρομιών.

77 Εντούτοις, το γεγονός και μόνον ότι το μέτρο αυτό εμπίπτει σε ένα ειδικό καθεστώς και δεν συνιστά παρέκκλιση από το γενικό φορολογικό καθεστώς δεν το εξαιρεί από την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Συνεπώς, απομένει να εξεταστούν τα αποτελέσματα του μέτρου αυτού για να ελεγχθεί αν ορθώς κηρύχθηκε εν προκειμένω ανεφάρμοστο το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

78 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι η Επιτροπή δέχεται με την προσβαλλομένη απόφαση ότι το υπό εξέταση μέτρο αποτέλεσε παραίτηση εκ μέρους των κρατικών αρχών από πόρους που τους αναλογούσαν, η οποία «είχε ως συνέπεια τη σταθερή αύξηση του μεριδίου των [λοιπών κρατήσεων] από το 1981». Όπως όμως προαναφέρθηκε, ένα κρατικό μέτρο, είτε μόνιμο είτε προσωρινό, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την απονομή χρηματοοικονομικών πλεονεκτημάτων σε μια επιχείρηση και τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής της κατάστασης, αποτελεί κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης (βλ., ανωτέρω, σκέψη 52), και, ως εκ τούτου, η διάκριση μεταξύ μόνιμης και προσωρινής τροποποίησης του τρόπου καταβολής των εισφορών δεν αποτελεί επαρκές κριτήριο για τον αποκλεισμό της εφαρμογής, εν προκειμένω, του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης (βλ., ανωτέρω, σκέψη 56).

79 Όσον αφορά το γεγονός ότι η τροποποίηση του καθεστώτος της καταβολής στο δημόσιο Ταμείο των κρατήσεων υπέρ του Δημοσίου δεν αποτέλεσε μεμονωμένο και κατά παρέκκλιση μέτρο, αλλά γενικής φύσεως τροποποίηση του φορολογικού καθεστώτος, προς όφελος του τομέα των ιπποδρομιών στο σύνολό του, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, η προσβαλλομένη απόφαση δεν περιλαμβάνει καμία σχετική σκέψη και ότι, κατά το τμήμα IV, σημείο 5, της αποφάσεως αυτής, η αναβολή της καταβολής των οφειλομένων ποσών στο δημόσιο Ταμείο χορηγήθηκε από τον Υπουργό επί του Προϋπολογισμού αποκλειστικώς προς όφελος του PMU. Το γεγονός ότι ο Θεσμός του αμοιβαίου στοιχήματος στη Γαλλία μπορεί να παράσχει, κατά κανόνα, πλεονεκτήματα όχι μόνο στα μέλη

του PMU, αλλά επίσης, εμμέσως, στις εταιρίες που δεν είναι μέλη του PMU, δεν αποτελεί καθοριστικό στοιχείο εκτιμήσεως. Πράγματι, μολονότι η ενίσχυση που χορηγείται σε συγκεκριμένο επιχειρηματία μπορεί να ωφελήσει επίσης, εμμέσως, πολλούς άλλους επιχειρηματίες, οι δραστηριότητες των οποίων εξαρτώνται από την κύρια δραστηριότητα του αμέσου δικαιούχου της εν λόγω ενισχύσεως, η σκέψη αυτή δεν αρκεί για να κριθεί ότι το εν λόγω μέτρο αποτελεί μέτρο γενικής φύσεως που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αλλά ότι, στην καλύτερη των περιπτώσεων, μπορεί, ενδεχομένως, να υπαχθεί στην προβλεπόμενη από το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης παρέκκλιση για την προώθηση ορισμένου οικονομικού τομέα.

- 80 Εξάλλου, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή με την προσβαλλομένη απόφαση (βλ. τμήμα V, σημείο 7), για την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της κύριας δραστηριότητας του PMU, δηλαδή της οργάνωσης και της επεξεργασίας των στοιχημάτων, και της δραστηριότητας των μελών του, δηλαδή της οργάνωσης των ιπποδρομιών. Κατά συνέπεια, έστω κι αν υποθεθεί ότι οι ταμειακές διευκολύνσεις που παρασχέθηκαν στο PMU ωφελούν, κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, τον τομέα των ιπποδρομιών στο σύνολό του, γεγονός παραμένει ότι αυτά τα χρηματοοικονομικά πλεονεκτήματα επιτρέπουν στο PMU να βελτιώσει τη θέση του στην αγορά της συνολολογήσεως στοιχημάτων, τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στις αλλοδαπές αγορές, με τη μεσολάβηση του PMI, σε άμεσο ανταγωνισμό με την προσφεύγουσα (τμήμα III της προσβαλλομένης αποφάσεως). Εν πάση περιπτώσει, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα επιχειρήματα που προβάλλουν συναφώς η Επιτροπή και η παρεμβαίνουσα δεν περιλαμβάνονται στο περινομικής εκτιμήσεως τμήμα της προσβαλλομένης αποφάσεως και, ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρηθεί ότι και ως προς το σημείο αυτό η αιτιολογία της αποφάσεως αυτής είναι ανεπαρκής ή μάλλον ανύπαρκτη.

- 81 Τέλος, το επιχείρημα της Επιτροπής ότι η εν λόγω κρατική παρέμβαση εντασσόταν στο πλαίσιο μιας ιδιαίζοντως βαριάς φορολόγησεως του τομέα των ιπποδρομιών, η οποία ήταν σαφώς υψηλότερη από τη φορολόγηση άλλων τομέων, το οποίο προβλήθηκε για πρώτη φορά ενώπιον του Πρωτοδικείου, χωρίς να συνοδεύεται από επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, δεν μπορεί, αφ' εαυτού, να θεμελιώσει το βάσιμο της απόψεως της Επιτροπής.

- 82 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αιτίαση της προσφεύγουσας που αντλείται από την εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, όσον αφορά τις παρασχεθείσες στο PMU ταμειακές διευκολύνσεις είναι βάσιμη και το τμήμα αυτό της προσβαλλομένης απόφασης πρέπει να ακυρωθεί.

Επί της απαλλαγής από τον φόρο επί των εταιριών

— Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

- 83 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η απόφαση πάσχει νομικό σφάλμα, κατά το μέτρο που η Επιτροπή έκρινε ότι η απαλλαγή από τον φόρο επί των εταιριών της οποίας τυγχάνει το PMU αποτελούσε συνέπεια της συνήθους εφαρμογής του γενικού φορολογικού καθεστώτος, το οποίο εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του φόρου αυτού τους ΟΟΣ.
- 84 Η προσφεύγουσα εξηγεί ότι, εν προκειμένω, δεν πρόκειται περί απαλλαγής του PMU από τον φόρο επί των εταιριών, αλλά περί απαλλαγής των εταιριών μελών του PMU, όπως είχε επισημάνει με την καταγγελία της 7ης Απριλίου 1989 και με το έγγραφο οχλήσεως της 5ης Νοεμβρίου 1992. Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, κατά το Cour des comptes της Γαλλίας, η απαλλαγή αυτή προς όφελος των εταιριών ιπποδρομιών ήταν παράνομη από πλευράς αυτού τούτου του γαλλικού δικαίου. Επιπλέον, καμία απαλλαγή τέτοιας φύσεως δεν χορηγήθηκε σε άλλες εταιρίες ιπποδρομιών ή μέλη ενός ΟΟΣ.
- 85 Τέλος, η προσφεύγουσα βάλλει κατά της σιωπηρής απορρίψεως της περιλαμβανομένης στην καταγγελία της αιτιάσεως ότι η απαλλαγή του PMU από τον φόρο εισοδήματος συνιστά και μέτρο κρατικής ενισχύσεως, ισχυριζόμενη ότι, επί του ζητήματος αυτού, η προσβαλλομένη απόφαση στερείται παντελώς αιτιολογίας.

- 86 Η Επιτροπή εξηγεί ότι το γεγονός ότι το PMU δεν υπόκειται σε φόρο επί των εταιριών οφείλεται στο ότι δεν διαθέτει, ως ΟΟΣ, δικό του κεφάλαιο, αλλά τα χρηματοοικονομικά του αποτελέσματα μπορούν να ενσωματωθούν απευθείας στα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα των μελών του και, ως εκ τούτου, καθίσταται φορολογικώς διαφανές, δηλαδή δεν οφείλει το ίδιο το PMU τον φόρο, αλλά τα μέλη του. Όσον αφορά το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι ο φόρος αυτός έπρεπε να καταβληθεί από τις εταιρίες ιπποδρομιών, η Επιτροπή αντιτείνει ότι κίνησε τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, μόνο κατά των χορηγηθεισών υπέρ του PMU ενισχύσεων και όχι κατά των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν υπέρ των εταιριών ιπποδρομιών.
- 87 Όσον αφορά την υποτιθέμενη σιωπηρή απόρριψη της αιτίας της προσφεύγουσας σχετικά με την απαλλαγή του PMU από τον φόρο εισοδήματος, η Επιτροπή επισημαίνει ότι το μέτρο αυτό δεν εξετάστηκε με την απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2, και, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως.
- 88 Η παρεμβαίνουσα υπογραμμίζει ότι, υποτιθεμένου ότι η δραστηριότητα των στοιχημάτων παραμένει απομονωμένη από τη λοιπή δραστηριότητα των εταιριών ιπποδρομιών και ότι το μερίδιο που επιφυλάσσεται για τους παίκτες παραμένει σταθερό, αν οι εταιρίες ιπποδρομιών υπέκειντο σε φόρο επί των εταιριών και σε φορολόγηση κατά το κοινό δίκαιο, το ποσό που θα κατέβαλλαν θα ήταν χαμηλότερο. Κατά την παρεμβαίνουσα, αν επιβαλλόταν το σύνηθες ποσοστό (18,6 %) ΦΠΑ στο τμήμα που δεν περιέχεται στους παίκτες (28 % των ποσών των στοιχημάτων), τα ακαθάριστα έσοδα των εταιριών ιπποδρομιών θα ανέρχονταν στο 22,8 % των ποσών των στοιχημάτων [$28\% - (28\% \times 18,6\%) = 28\% - 5,2\%$]. Συνεπώς, το πριν την αφαίρεση του φόρου «κέρδος» του PMU θα ισούτο προς το αποτέλεσμα αυτό, μείον τα έξοδα διαχειρίσεως του PMU, ήτοι 17,3 % ($22,8\% - 5,5\%$). Ο φόρος επί των εταιριών, υπολογιζόμενος με το σήμερα ισχύον ποσοστό του 33 % επί των κερδών, θα ανερχόταν σε 5,7 % των ποσών των στοιχημάτων ($17,3\% \times 33\%$). Συνεπώς, το τελικό μερίδιο των εταιριών ιπποδρομιών, μετά την αφαίρεση των εξόδων διαχειρίσεως του PMU, θα ανερχόταν σε 11,6 % των ποσών των στοιχημάτων ($17,3\% - 5,7\%$), ενώ σήμερα ανέρχεται σε ποσοστό μεταξύ του 4,5 και του 5 %. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο ισχύων μηχανισμός φορολόγησεως του PMU, ο οποίος προβλέπει την απαλλαγή από τον φόρο επί των εταιριών, δεν συνιστά κρατική ενίσχυση προς όφελος των εταιριών ιπποδρομιών.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 89 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, η απαλλαγή από τον φόρο επί των εταιριών της οποίας τυγχάνει το PMU αποτελεί συνέπεια της συνήθους εφαρμογής του γενικού φορολογικού καθεστώτος, κατά το μέτρο που ο φόρος αυτός δεν έχει εφαρμογή στους ΟΟΣ. Ωστόσο, η προσφεύγουσα, χωρίς να αμφισβητεί το βάσιμο του συμπεράσματος αυτού, ισχυρίστηκε ότι, όπως προκύπτει από την καταγγελία της, εν προκειμένω δενβάλλεται η απαλλαγή του PMU από την καταβολή του φόρου αυτού, αλλά η απαλλαγή των εταιριών ιπποδρομιών.
- 90 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν το γεγονός ότι η Επιτροπή, αντιθέτως προς τα όσα επεσήμανε με την καταγγελία της η προσφεύγουσα, δεν θεώρησε αναγκαίο να κινήσει τη διαδικασία κατά των εταιριών ιπποδρομιών, αλλά μόνον κατά του PMU, μπορεί να αξιολογηθεί ως παραβίαση της νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως.
- 91 Συναφώς, επισημαίνεται ότι το δικαίωμα των τρίτων να υποβάλλουν καταγγελία ενώπιον της Επιτροπής για παράβαση του άρθρου 92 της Συνθήκης, προκειμένου αυτή να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης κατά του εμπλεκόμενου κράτους μέλους και να εκδώσει ενδεχομένως κατά το πέρας της διαδικασίας αυτής τελική απόφαση, δεν διέπεται από κανένα κείμενο ή διάταξη του παραγώγου δικαίου, αντίστοιχο του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).
- 92 Εντούτοις, αν η Επιτροπή αποφασίσει να απορρίψει μια καταγγελία εκδίδοντας σχετική απόφαση προς τούτο, η εν λόγω απόφαση πρέπει, δυνάμει του άρθρου 190 της Συνθήκης, να είναι αιτιολογημένη, προκειμένου να παράσχει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να γνωρίζει τους λόγους που τη δικαιολογούν και, ενδεχομένως, να διεκδικήσει τα δικαιώματά του ενώπιον του κοινοτικού δικαστή. Ωστόσο, εν προκειμένω δεν υπήρξε ρητή απόφαση απορρίπτουσα την καταγγελία της προσφεύγουσας αλλά, αντιθέτως, εκδόθηκε απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2,

της Συνθήκης, με έγγραφο που απευθύνθηκε στη Γαλλική Κυβέρνηση και δημοσιεύτηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (βλ., ανωτέρω, σκέψη 5). Υπό τις συνθήκες αυτές, αν η προσφεύγουσα φρονούσε ότι η Επιτροπή, ενεργώντας κατά τον τρόπο αυτό, δεν έλαβε θέση επί του συνόλου των κρατικών μέτρων που αφορά η καταγγελία της, έπρεπε να οχλήσει την Επιτροπή υπό την έννοια του άρθρου 175 της Συνθήκης.

- 93 Συναφώς, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Ladbroke κάλεσε πράγματι την Επιτροπή, με το έγγραφο της 11ης Αυγούστου 1992, να λάβει θέση, δυνάμει του άρθρου 175 της Συνθήκης, επί των ενισχύσεων που αφορά η καταγγελία της, οι οποίες δεν είχαν αποτελέσει αντικείμενο της προσωρινής αποφάσεως (βλ., ανωτέρω, σκέψη 9) και ότι η Επιτροπή απάντησε στην όχληση αυτή με έγγραφο της 12ης Οκτωβρίου 1992 (βλ., ανωτέρω, σκέψη 10). Εντούτοις, μετά την απάντηση αυτή της Επιτροπής, η Ladbroke την όχλησε εκ νέου, καλώντας την αυτή τη φορά να λάβει θέση μόνον όσον αφορά τα μέτρα που είχαν αποτελέσει αντικείμενο της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας (βλ., ανωτέρω, σκέψη 11). Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν απάντησε στη δεύτερη αυτή όχληση, η Ladbroke άσκησε προσφυγή κατά παραλείψεως ενώπιον του Πρωτοδικείου, από το δικόγραφο της οποίας παραιτήθηκε, όμως, κατόπιν της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως (βλ., ανωτέρω, σκέψεις 12 έως 14). Αν όμως η Ladbroke θεωρούσε ότι η Επιτροπή, με την απάντησή της στην πρώτη της όχληση, δεν έλαβε θέση επί όλων των μέτρων που αφορούσε η καταγγελία της, όφειλε να οχλήσει εκ νέου την Επιτροπή, ώστε αυτή να λάβει θέση επί όλων των καταγγελλομένων μέτρων, και όχι να περιοριστεί στο να την καλέσει να λάβει θέση μόνο επί των μέτρων ως προς τα οποία κινήθηκε η διαδικασία. Αν, αντιθέτως, η Ladbroke έκρινε ότι η Επιτροπή, με την απάντησή της στην πρώτη όχλησή της, έλαβε θέση αποτελούσα σιωπηρή απόρριψη του τμήματος της καταγγελίας που αφορούσε το υπό εξέταση μέτρο, όφειλε να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως, δυνάμει του άρθρου 173, παράγραφος 5, της Συνθήκης.

- 94 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα δεν κίνησε και δεν συνέχισε τη διαδικασία του άρθρου 175 της Συνθήκης ή δεν άσκησε εμπροθέσμως προσφυγή ακυρώσεως, δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να βάλλει παραδεκτώς, στο πλαίσιο της παρούσας προσφυγής, κατά του ότι η Επιτροπή, η οποία δεν κίνησε τη διαδικασία κατά του προσβαλλομένου μέτρου, δεν αποφάνθηκε επ' αυτού με την προσβαλλομένη απόφαση.

95 Το ίδιο ισχύει, για τους ίδιους λόγους, όσον αφορά το επιχείρημα της προσφεύγουσας που αντλείται από τη σιωπηρή απόρριψη της περιλαμβανομένης στην καταγγελία της αιτιάσεως σχετικά με την απαλλαγή του PMU από τον φόρο εισοδήματος.

Επί του γεγονότος ότι τα μη ζητηθέντα κέρδη ετίθεντο στη διάθεση του PMU

— Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

96 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει, κατ' αρχάς, ότι η προσβαλλομένη απόφαση πάσχει νομικό σφάλμα κατά το μέτρο που η Επιτροπή θεώρησε ότι το γεγονός ότι τα μη ζητηθέντα κέρδη ετίθεντο στη διάθεση του PMU, σύμφωνα με το διάταγμα 83-878, με σκοπό τη χρηματοδότηση κοινωνικών δαπανών, δεν αποτελούσε κρατική ενίσχυση, διότι τα κέρδη εθεωρούντο «κανονικά έσοδα», αποτελούντα τμήμα των λοιπών κρατήσεων, και όχι «κρατικοί πόροι» υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

97 Κατά την προσφεύγουσα, δεδομένου ότι η επιβολή των κρατήσεων και η κατανομή τους αποφασίζονται από το Γαλλικό Δημόσιο, θα ήταν εσφαλμένο να χαρακτηριστούν τα εν λόγω έσοδα ως λοιπές κρατήσεις, δεδομένου ότι κάθε μεταβίβαση πόρων προς το PMU, προβλεπόμενη από μέτρα δημοσίου δικαίου, συνιστά κρατική ενίσχυση. Εν πάση περιπτώσει, ακόμη κι αν τα μη ζητηθέντα κέρδη έπρεπε να θεωρηθούν ως κανονικά έσοδα των εταιριών ιπποδρομιών, γεγονός παραμένει ότι η εισαχθείσα με το άρθρο 27 του διατάγματος 83-878 τροποποίηση αποτέλεσε κρατική ενίσχυση, κατά το μέτρο που η απόφαση η οποία παρέσχε στο PMU τη δυνατότητα να εισπράττει τα ποσά αυτά ελήφθη κατόπιν πρωτοβουλίας και με την έγκριση του κράτους (προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου Επιτροπή κατά Γαλλίας, σκέψεις 14 και 15, και απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 67/85, 68/85 και 70/85, Van der Kooy κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 219, σκέψεις 32 έως 38).

- 98 Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι τα έσοδα από τα μη ζητηθέντα και τιθέμενα στη διάθεση του PMU κέρδη σκοπούσαν στην πραγματικότητα στη χρηματοδότηση των δαπανών λειτουργίας του PMU, οι οποίες οφείλονταν στη μηχανοργάνωση των εργασιών του επεξεργασίας των στοιχημάτων. Συναφώς, η προσφεύγουσα εξηγεί ότι, πριν από την έκδοση του διατάγματος 83-878, ένα διάταγμα της 18ης Ιουλίου 1941 προέβλεπε ότι οι εταιρίες ιπποδρομιών μπορούσαν να κρατούν τα μη ζητηθέντα κέρδη, υπό την προϋπόθεση ότι τα ποσά αυτά θα χρησιμοποιούνταν αποκλειστικώς για μια συγκεκριμένη κατηγορία υπαλλήλων του τομέα των ιπποδρομιών, και ότι το επιπλέον έπρεπε να αποδοθεί στο Δημόσιο. Επομένως, η αλλαγή που επέφερε το διάταγμα 83-878 συνίστατο, ακριβώς, στο ότι επέτρεψε στο PMU να χρησιμοποιήσει τα κέρδη αυτά προς ίδιο όφελος. Προς στήριξη της επιχειρηματολογίας της, η προσφεύγουσα παραπέμπει στην έκθεση του Cour de comptes της Γαλλίας, κατά την οποία οι πόροι που τέθηκαν στη διάθεση του PMU, «μη υποκείμενοι σε ΦΠΑ και γεννώντες σημαντικά έσοδα κεφαλαίων (24,6 εκατομμύρια FF το 1985)», χρησιμοποιήθηκαν «για τη χρηματοδότηση, με ποσό 105 εκατομμυρίων, του κοινωνικού προγράμματος του τομέα των ιπποδρομιών», από τα οποία τα τρία τέταρτα προορίζονταν «για το PMU, προκειμένου να καταβληθεί συμπληρωματική αποζημίωση λόγω απολύσεως στους μονίμους υπαλλήλους, τους οποίους θα πρέπει αυτό να απαλλάξει των καθηκόντων τους κατόπιν της μηχανοργάνωσης των εργασιών επεξεργασίας των στοιχημάτων (της τάξεως των 75 εκατομμυρίων FF για 750 μισθωτούς)».
- 99 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά το μέτρο που το άρθρο 281 bis του γαλλικού Γενικού Κώδικα Φορολογίας προβλέπει ότι η αμοιβή που λαμβάνουν οι οργανωτές αμοιβαίων στοιχημάτων υπόκειται σε ΦΠΑ, το γεγονός ότι το PMU δεν οφείλει να καταβάλει ΦΠΑ επί των μη ζητηθέντων κερδών αποτελεί, επίσης, κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, και, ως εκ τούτου, για τον λόγο αυτό ωσαύτως η απόφαση πάσχει νομικό σφάλμα.
- 100 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι τα επίμαχα ποσά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη Γαλλία παρά μόνον για ορισμένες κατηγορίες κοινωνικών δαπανών. Υπογραμμίζει ότι, από την έκδοση του διατάγματος 74-954, κάθε ποσό που δεν διατίθεται για τον σκοπό αυτό περιέρχεται στο Δημόσιο και ότι το διάταγμα 83-878 απλώς τροποποίησε τις κατηγορίες δαπανών για τις οποίες μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα μη ζητηθέντα κέρδη. Συνεπώς, το γεγονός ότι η τροποποίηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του τμήματος των μη ζητηθέντων κερδών που αναλογεί στο Δημόσιο δεν σημαίνει ότι πρόκειται περί κρατικής ενισχύσεως.

- 101 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η εκ μέρους της προσφεύγουσας αμφισβήτηση του χαρακτηρισμού των εν λόγω ποσών ως «λοιπών κρατήσεων» («non-public levies») οφείλεται σε σύγχυση προκληθείσα από τη χρήση του αγγλικού όρου «levy», που αναφέρεται στις φορολογικές κρατήσεις. Έτσι, η προσφεύγουσα θεώρησε εσφαλμένως ότι τα 30 FF που παρακρατεί το PMU επί των 100 FF που στοιχηματίζονται (βλ., ανωτέρω, σκέψη 16) αποτελούν κράτηση υπέρ του Δημοσίου και ότι κάθε διανομή ενός τμήματος του ποσού αυτού συνιστά κρατική ενίσχυση. Στην πραγματικότητα, μόνο ένα τμήμα των 30 αυτών FF, ήτοι 18 FF τα οποία παρακρατούν οι γαλλικές αρχές, θα έπρεπε να θεωρηθεί ως φορολογική κράτηση υπό τη στενή έννοια του όρου. Έτσι, δεδομένου ότι πρόκειται για μια από τις λοιπές κρατήσεις, η οποία δεν περιέρχεται στο Δημόσιο και επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί ως φορολογική κράτηση, το υπό κρίση ποσό δεν ανταποκρίνεται στο κριτήριο του κρατικού πόρου.
- 102 Η Επιτροπή προσθέτει ότι, μολονότι δεν επιδίωξε να αντικρούσει με τα υπομνήματά της τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι το εν λόγω μέτρο είχε ως στόχο να συμβάλει στη μηχανοργάνωση του PMU, το γεγονός ότι επέτρεψε τη χρησιμοποίηση των μη ζητηθέντων κερδών για τη χορήγηση συμπληρωματικής αποζημιώσεως λόγω απολύσεως στο πλεονάζον προσωπικό αποτελούσε κοινωνικό μέτρο, το οποίο ωφελούσε περισσότερο το απολυθέν προσωπικό απ' ό,τι το ίδιο το PMU.
- 103 Όσον αφορά τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι το γεγονός ότι τα μη ζητηθέντα κέρδη δεν υπόκεινται σε ΦΠΑ αποτελεί επίσης κρατική ενίσχυση, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι πρόκειται περί νέου επιχειρήματος που δεν περιλαμβανόταν στην καταγγελία της και, συνεπώς, δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη με την προσβαλλομένη απόφαση.
- 104 Η παρεμβαίνουσα εξηγεί ότι, μέχρι την έκδοση του διατάγματος 74-954, τα μη ζητηθέντα κέρδη περιέρχονταν στο σύνολό τους στις εταιρίες ιπποδρομιών και ότι το διάταγμα αυτό περιόριζε απλώς τη δυνατότητα χρησιμοποίησης των κερδών αυτών στην κάλυψη ορισμένων κοινωνικών δαπανών των εταιριών ιπποδρομιών, τα δε μη χρησιμοποιηθέντα κέρδη εξακολουθούσαν να περιέρχονται στο Δημόσιο (άρθρο 20, παράγραφος 4, του διατάγματος). Το διάταγμα 83-878 διευρύνει απλώς τις δυνατότητες χρήσεως των κερδών αυτών σε άλλες ενέργειες συνδεδεμένες άμεσα με τη δραστηριότητα των εταιριών ιπποδρομιών, όπως είναι οι δαπάνες επιβλέψεως και λειτουργίας, τα κίνητρα για την εκτροφή και οι επενδύσεις που συνδέονται με την οργάνωση των ιπποδρομιών και τη συνομολόγηση στοιχημάτων (άρθρο 27 του διατάγματος).

Τόσο πριν από το 1974 όσο και από το 1974 μέχρι το 1983 και μετά το 1983, οι εταιρίες ιπποδρομιών είχαν πάντοτε τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα μη ζητηθέντα κέρδη στο σύνολό τους, μεταβλήθηκε δε μόνο το φάσμα των δυνατοτήτων χρησιμοποιήσεώς τους και, ως εκ τούτου, μπορεί δικαιολογημένα να θεωρηθεί ότι τα έσοδα αυτά αποτελούν συνήθη έσοδα των εταιριών ιπποδρομιών.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 105 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει εκ προοιμίου ότι από τα επιχειρήματα των διαδίκων προκύπτει ότι το επίμαχο μέτρο είχε ως αποτέλεσμα να παράσχει στις εταιρίες ιπποδρομιών τη δυνατότητα να αντεπεξέλθουν, μεταξύ άλλων, στις κοινωνικές δαπάνες του ΡΜΥ λόγω της απολύσεως μέρους του πλεονάζοντος προσωπικού του. Το Πρωτοδικείο φρονεί ότι πρέπει κατ' αρχάς να εξεταστεί αν τα έσοδα που προέρχονται από μη ζητηθέντα κέρδη αποτελούν «κανονικά έσοδα» υπό την έννοια που υποστηρίζει η Επιτροπή, η οποία ισχυρίζεται επίσης ότι εν προκειμένω δεν πληρούται μία από τις προϋποθέσεις του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δηλαδή η μεταβίβαση κρατικών πόρων υπέρ του δικαιούχου της ενισχύσεως.
- 106 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, όπως προκύπτει από τη δικογραφία, μολοντί πριν από το 1974 τα μη ζητηθέντα κέρδη περιέρχονταν στο σύνολό τους στις εταιρίες ιπποδρομιών, το διάταγμα 74-954 περιόρισε, για πρώτη φορά, τη χρήση των κερδών αυτών σε ορισμένες κοινωνικές δαπάνες, τα δε μη χρησιμοποιηθέντα προς τούτο κέρδη έπρεπε να καταβληθούν στο Δημόσιο. Συγκεκριμένα, το άρθρο 20, παράγραφος 4, του εν λόγω διατάγματος όριζε ότι «οι αρχές που είναι αρμόδιες για την έγκριση του προϋπολογισμού των εταιριών ιπποδρομιών μπορούν να τους επιτρέπουν κάθε έτος να χρησιμοποιούν το προϊόν των μη εξαργυρωθέντων δελτίων για το βοηθητικό επίδομα, για παροχές αρωγής ή για πλεονεκτήματα προνοίας ή για συμπληρωματικές συντάξεις υπέρ του προσωπικού τους, αποκλεισμένου κάθε άλλου πλεονεκτήματος. Τα ποσά αυτά πρέπει να καταβάλλονται σ' έναν από τους οργανισμούς του άρθρου 25 του παρόντος ή σε ένα από τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισεως. Το τμήμα του προϊόντος των μη εξαργυρωθέντων δελτίων που δεν χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση των καθορισθεισών στο προηγούμενο εδάφιο δραστηριοτήτων καταβάλλεται στο δημόσιο Ταμείο.»
- 107 Από τη διάταξη αυτή της γαλλικής νομοθεσίας προκύπτει ότι η δυνατότητα των εταιριών ιπποδρομιών να χρησιμοποιούν τα μη ζητηθέντα κέρδη όχι

μόνο υπέκειτο σε περιορισμό ως προς τη χρήση τους (κοινωνικές δαπάνες), αλλά, επιπλέον, προϋπέθετε προηγούμενη άδεια των «αρχ[ών] που είναι αρμόδιες για την έγκριση του προϋπολογισμού [τους]». Οι αρχές αυτές, όπως καθορίσθηκαν με το προαναφερθέν διάταγμα, ήταν ο Υπουργός Γεωργίας και ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (βλ. άρθρα 22 και 23 του διατάγματος) και, κατά το διάταγμα 83-878 που αντικατέστησε το διάταγμα 74-954, ο Υπουργός Γεωργίας και ο αρμόδιος για τον προϋπολογισμό Υπουργός (άρθρα 29 και 30 του διατάγματος 83-878). Αν όμως θεωρηθεί ότι τα μη ζητηθέντα κέρδη μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν διότι έπρεπε να θεωρηθούν ως «κανονικά έσοδα», όπως υπογραμμίζεται με την προσβαλλόμενη απόφαση, δεν θα υπήρχε λόγος να περιορίσει ο Γάλλος νομοθέτης, με κανονιστική ρύθμιση, τη χρήση τους σε αυστηρώς καθορισμένες δαπάνες και να ορίσει ότι, σε περίπτωση μη χρησιμοποίησής τους για τις δαπάνες αυτές, τα έσοδα αυτά περιέρχονταν αυτομάτως στο Δημόσιο.

108 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα εν λόγω έσοδα δεν μπορούν να θεωρηθούν ως «κανονικά έσοδα», αναλογούνται στις εταιρίες ιπποδρομιών και στο PMU, αλλά ως «κρατικοί πόροι», των οποίων η ενδεχόμενη απόδοση στο δημόσιο Ταμείο εξαρτάται από το αν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις που καθορίζει ο νομοθέτης.

109 Το ίδιο αυτό συμπέρασμα μπορεί επίσης να συναχθεί από το διάταγμα 83-878, με το οποίο ο Γάλλος νομοθέτης, όπως υπογράμμισαν η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, διευρύνει τις δυνατότητες χρήσεως των μη ζητηθέντων κερδών και σε άλλες δραστηριότητες των εταιριών ιπποδρομιών, όπως είναι η χορήγηση «πιστώσεων για επαγγελματική κατάρτιση ή για την παροχή πλεονεκτιμάτων προνοίας ή συμπληρωματικών συντάξεων υπέρ του προσωπικού των εταιριών και των στάβλων στους οποίους εκτρέφονται άλογα για ιπποδρομίες, καθώς και των αναβατών» (άρθρο 27, παράγραφος 5, του εν λόγω διατάγματος). Συνεπώς, κατά τον τρόπο αυτό ο Γάλλος νομοθέτης σαφώς παραιτήθηκε πράγματι από πόρους οι οποίοι, υπό διαφορετικές συνθήκες, θα καταβάλλονταν στο δημόσιο Ταμείο και, ως εκ τούτου, για τον λόγο αυτόν ωσαύτως πληρούνται εν προκειμένω η προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, που αφορά τη μεταβίβαση κρατικών πόρων υπέρ του λήπτη.

110 Κατά το μέτρο όμως που οι πόροι αυτοί χρησιμοποιήθηκαν «για τη χρηματοδότηση [...] κοινωνικών δαπανών, κατά κύριο λόγο», όπως επιστημαίνεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, αποτελούν, κατά παγία νομολογία, μείωση

των κοινωνικών βαρών που πρέπει συνήθως να φέρει μια επιχείρηση και, ως εκ τούτου, ενίσχυση υπέρ αυτής (προπαρατεθείσες αποφάσεις του Δικαστηρίου Ιταλία κατά Επιτροπής και Steinike & Weinling).

- 111 Κατά συνέπεια, το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι το εν λόγω μέτρο, μολονότι σκοπεύει στη χρηματοδότηση των κοινωνικών δαπανών των εταιριών υποδρομιών που συνδέονται προς την οργάνωση του αμοιβαίου στοιχήματος, δεν συνιστά κρατική ενίσχυση, διότι δεν υπάρχει μεταβίβαση κρατικών πόρων, στηρίζεται σε εσφαλμένη βάση και, ως εκ τούτου, πρέπει να ακυρωθεί.
- 112 Τέλος, όσον αφορά το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι το γεγονός ότι το ΡΜΥ δεν οφείλει να καταβάλει ΦΠΑ επί των μη ζητηθέντων κερδών αποτελεί επίσης κρατική ενίσχυση, διαπιστώνεται ότι το ζήτημα αυτό δεν περιλαμβάνόταν στην καταγγελία της ούτε είχε προβληθεί όταν κινήθηκε η διαδικασία του άρθρου 92 και, ως εκ τούτου, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν το εξέτασε με την προσβαλλομένη απόφαση.

Επί της εξαιρέσεως από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα, μετά την 1η Ιανουαρίου 1989

— Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

- 113 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, μολονότι με την προσβαλλομένη απόφαση η Επιτροπή εκφέρει την κρίση ότι τα αποτελέσματα της εξαιρέσεως του ΡΜΥ από την κατά κανόνα έκπτωση του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα εξουδετερώθηκαν από το 1989, με την εκ μέρους των εταιριών υποδρομιών σύσταση μόνιμης παρακαταθήκης στο δημόσιο Ταμείο, παρά ταύτα, δεν αναφέρει το ακριβές ποσό της παρακαταθήκης αυτής, ούτε τα στοιχεία βάσει των οποίων αναπροσαρμόζεται κατά τακτά χρονικά διαστήματα το ποσό αυτό. Η έλλειψη των στοιχείων αυτών καθίσταται επικριτέα ακόμη περισσότερο λόγω του ότι,

βάσει της υποτιθέμενης υπάρξεως της παρακαταθήκης αυτής, η Επιτροπή κατέληξε σε διαφορετικό συμπέρασμα από εκείνο το οποίο είχε εκθέσει αρχικώς με την προσωρινή της απόφαση.

- 114 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο, στο πλαίσιο της διεξαγωγής αποδείξεων, να διατάξει, αφενός, την Επιτροπή να προσδιορίσει το ποσό της μόνιμης παρακαταθήκης που συνεστήθη στο δημόσιο Ταμείο το 1989, τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για την αναπροσαρμογή του και την ημερομηνία κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν τέτοιες αναπροσαρμογές και, αφετέρου, τη Γαλλική Κυβέρνηση να προσδιορίσει το ετήσιο κόστος που αντιπροσωπεύει η παρέκκλιση από το σύστημα του ΦΠΑ για το Γαλλικό Δημόσιο και τον ετήσιο τόκο που απέφερε η επίμαχη παρακαταθήκη μεταξύ της 1ης Ιουλίου 1989 και της 1ης Ιουλίου 1993, οπότε καταργήθηκε εν τέλει το επίδικο μέτρο.
- 115 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι με την προσωρινή της απόφαση κατέληξε αρχικώς σε διαφορετικό συμπέρασμα από το περιλαμβανόμενο στην προσβαλλομένη απόφαση, όσον αφορά την εξαίρεση από τον κανόνα της εκπτώσεως του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα, δεν είναι ικανό να θίξει το κύρος της δεύτερης αυτής αποφάσεως.
- 116 Όσον αφορά το ποσό της επίμαχης παρακαταθήκης, η Επιτροπή επισημαίνει ότι μέχρι το 1988 επρόκειτο περί σταθερού ποσού 14 εκατομμυρίων FF, το οποίο αυξήθηκε σε 16 εκατομμύρια FF το 1989 και σε 20 περίπου εκατομμύρια FF το 1993.
- 117 Η παρεμβαίνουσα επισημαίνει ότι, όπως προκύπτει από τη διογραφία, η παρακαταθήκη στο δημόσιο Ταμείο υφίσταται από το 1969 και όχι από το 1989, όπως αναγράφεται στην προσβαλλομένη απόφαση, και, ως εκ τούτου, το εν λόγω κρατικό μέτρο ουδέποτε αποτέλεσε κρατική ενίσχυση. Η παρεμβαίνουσα προσθέτει ότι οι γαλλικές αρχές δεν επέστησαν την προσοχή της Επιτροπής επί του στοιχείου αυτού κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας, διότι το σφάλμα αυτό εκ μέρους της Επιτροπής δεν είχε καμία πρακτική συνέπεια όσον αφορά την εκτίμηση του επίδικου μέτρου.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 118 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, από την αλληλογραφία που αντάλλαξαν η Επιτροπή και η παρεμβαίνουσα επί του σημείου αυτού, από την έναρξη της διαδικασίας, και η οποία προσκομίστηκε, όπως κατόπιν ζήτησε το Πρωτοδικείο, προκύπτει ότι κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας οι γαλλικές αρχές είχαν σαφώς επισημάνει στην Επιτροπή ότι, ως αντιστάθμισμα για την από 1ης Αυγούστου 1969 εξαίρεση των εταιριών ιπποδρομιών από την έκπτωση του ΦΠΑ ένα μήνα αργότερα, οι εταιρίες αυτές ήταν υποχρεωμένες να προβούν, από την ημερομηνία εκείνη, στη σύσταση μόνιμης παρακαταθήκης στο δημόσιο Ταμείο (έγγραφο της 7ης Φεβρουαρίου 1992 της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Γαλλίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες προς την Επιτροπή).
- 119 Εξάλλου, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή δέχθηκε πράγματι ότι η εν λόγω μόνιμη παρακαταθήκη υφίστατο όχι από το 1989, αλλά από το 1969, και ότι η προσβαλλόμενη απόφαση περιέχει πρόδηλο σφάλμα ως προς το σημείο αυτό.
- 120 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η εκ μέρους της Επιτροπής εξέταση του ζητήματος αν η μόνιμη παρακαταθήκη στο δημόσιο Ταμείο είχε ως αποτέλεσμα την εξουδετέρωση των ταμειακών πλεονεκτημάτων που απέρρεαν από την κατά ένα μήνα αναβολή εκπτώσεως του ΦΠΑ έπρεπε να αφορά το διάστημα από το 1969 ή, τουλάχιστον, από το 1985, οπότε το ΡΜΥ συνεστήθη ως αυτοτελές νομικό πρόσωπο και όχι από το 1989. Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν προέβη σε εμπεριστατωμένη εξέταση, ανατρέχουσα στο 1969 ή στο 1985, το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να αποφανθεί επί του ζητήματος αν η προαναφερθείσα μόνιμη παρακαταθήκη εξουδετέρωσε πράγματι από το 1969, τα καταγγελλόμενα ταμειακά πλεονεκτήματα, οπότε το εν λόγω μέτρο ουδέποτε αποτέλεσε κρατική ενίσχυση, και στην αντίθετη περίπτωση, από ποια ημερομηνία υπήρξε πράγματι η προβαλλόμενη ενίσχυση, λόγω ελλείψεως πραγματικής αντισταθμίσεως των καταγγελλόμενων πλεονεκτημάτων.
- 121 Το συμπέρασμα αυτό δεν αποδυναμώνεται από τα αριθμητικά στοιχεία που προσκόμισε η Επιτροπή με τις απαντήσεις της στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, τα οποία περιλαμβάνονται σε ένα έγγραφο που της απηύθυνε η

Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Γαλλίας στις Ευρωπαϊκές Κοινοτήτες (βλ., ανωτέρω, σκέψη 118). Όπως προκύπτει από τα αριθμητικά στοιχεία αυτά, μολονότι είναι αληθές ότι το 1985, το 1986 και το 1990 το ποσό της μόνιμης παρακαταθήκης φαίνεται να αντισταθμίζει «το μέσο μηνιαίο αποτέλεσμα» του οφέλους που αντλούσε το PMU από την απαλλαγή από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ, γεγονός παραμένει ότι, όσον αφορά τα έτη 1987, 1988 και 1989, το PMU είχε ωφέλεια συνολικού ποσού 7 968 000 FF. Εντούτοις, δεδομένου ότι, για τους προεκτεθέντες λόγους (βλ. σκέψη 119), η Επιτροπή δεν προέβη στην εκτίμηση των αριθμητικών αυτών στοιχείων κατά την έκδοση της αποφάσεώς της, το Πρωτοδικείο δεν μπορεί, στηριζόμενο στις προαναφερθείσες γραπτές απαντήσεις στις ερωτήσεις του, να αποφανθεί επί της υπάρξεως κρατικής ενισχύσεως, διότι αν το πράξει, θα σφετεριστεί τις αρμοδιότητες τις οποίες το άρθρο 92 της Συνθήκης απονέμει μόνο στην Επιτροπή και στα εθνικά δικαστήρια.

- 122 Εξάλλου, δεδομένου ότι η εκ μέρους της Επιτροπής εκτίμηση του εν λόγω μέτρου είναι, εν πάση περιπτώσει, εσφαλμένη, πρέπει να γίνει δεκτό το αίτημα της προσφεύγουσας και να ακυρωθεί το τμήμα αυτό της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Επί της εσφαλμένης εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης

Λόγοι ακυρώσεως και επιχειρήματα της προσφεύγουσας

- 123 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι κανένα από τα κρατικά μέτρα που χαρακτηρίστηκαν ως κρατικές ενισχύσεις με την προσβαλλομένη απόφαση δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί σύμφωνο με την κοινή αγορά, δυνάμει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, ήτοι 1) η εκ μέρους του Γαλλικού Δημοσίου παραίτηση, από το 1982 έως το 1985, υπέρ του PMU, από τα ποσά που προέρχονταν από τη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, 2) η εξαίρεση, πριν από το 1989, από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ και 3) η απαλλαγή του PMU, μέχρι το 1989, από τη συμμετοχή των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως επιχορηγούμενων κατοικιών.

1. Επί της παραίτησής, από το 1982 έως το 1985, από τα ποσά που προέρχονταν από τη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας

- 124 Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει, κατ' αρχάς, ότι, δεδομένου ότι το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης αποτελεί εξαίρεση από τον θεμελιώδη κανόνα της απαγορεύσεως των ενισχύσεων, πρέπει να ερμηνεύεται στενά και ότι η εφαρμογή του εξαρτάται από την πλήρωση δύο προϋποθέσεων, η μία από τις οποίες είναι θετική, δηλαδή ότι η εν λόγω ενίσχυση πρέπει να προωθεί την ανάπτυξη ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιφερειών, και η άλλη αρνητική, δηλαδή ότι η ενίσχυση αυτή δεν αλλοιώνει τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντέκειτο προς το κοινό συμφέρον. Κατά την προσφεύγουσα, καμία από τις δύο αυτές προϋποθέσεις δεν πληροúται εν προκειμένω.
- 125 Πρώτον, η μνεία στην προσβαλλομένη απόφαση «των αμέσων και εμμέσων συνεπειών που οι εν λόγω ενισχύσεις επιφέρουν στην ανάπτυξη του τομέα από την άποψη όλων των οικονομικών συνιστωσών του, περιλαμβανόμενης της βελτίωσης της ιππικής γενεάς», ως απόδειξη του ότι η εν λόγω ενίσχυση διευκόλυνε την ανάπτυξη ορισμένων δραστηριοτήτων (θετική προϋπόθεση), δεν ανταποκρίνεται στην επιταγή αυτή, δεδομένου ότι η εν λόγω ενίσχυση δεν προοριζόταν για τη βελτίωση της ιππικής γενεάς ούτε για τις ιπποδρομίες, αλλά αφορούσε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα, τη συνομολόγηση στοιχημάτων εκτός ιπποδρομίου. Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι οι δραστηριότητες του PMU δεν συνδέονται άμεσα με την εκτροφή ίππων και ότι το ποσοστό του κύκλου εργασιών του PMU που διατίθεται για την εκτροφή ίππων είναι χαμηλότερο από το τμήμα των κρατήσεων που εισπράττει το Δημόσιο.
- 126 Εξάλλου, η εκτίμηση αυτή της Επιτροπής αντιβαίνει όχι μόνο στη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1980, 730/79, Philip Morris Holland κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 13), αλλά και στους κανόνες συμπεριφοράς που η ίδια η Επιτροπή επέβαλε στον εαυτό της με τη Δέκατη και τη Δωδέκατη Έκθεσή της επί της πολιτικής ανταγωνισμού. Από τη Δέκατη Έκθεση προκύπτει ότι μια ενίσχυση δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά παρά μόνον αν συμβάλλει «στην επίτευξη των κοινωτικών στόχων και του συμφέροντος που αναφέρονται στο άρθρο 92, παράγραφος 3, [της Συνθήκης] ΕΟΚ». Εξάλλου, με τη Δωδέκατη Έκθεσή της η Επιτροπή εξέφρασε την κρίση ότι, για να μπορεί μια ενίσχυση να θεωρηθεί ότι δεν στρεβλώνει τον ανταγωνισμό σε βαθμό αντίθετο προς το κοινό συμφέρον, πρέπει 1) να συμβάλλει στην προώθηση της αναπτύξεως του οικείου τομέα

προς το συμφέρον της Κοινότητας στο σύνολό της, 2) να είναι αναγκαία για την υλοποίηση του οικείου σχεδίου και 3) τα λεπτομερή χαρακτηριστικά της (η έντασή της, η διάρκειά της, ο βαθμός κατά τον οποίο στρεβλώνει τον ανταγωνισμό κ.λπ.) να είναι ανάλογα προς τους επιδιωκόμενους στόχους.

- 127 Η προσβαλλομένη απόφαση αγνόησε πλήρως το πρώτο από τα προαναφερθέντα κριτήρια. Ο ισχυρισμός που περιλαμβάνεται στο υπόμνημα αντικρούσεως της Επιτροπής ότι η εν λόγω ενίσχυση συμβάλλει στην επίτευξη μεγαλύτερης αποδοτικότητας του αμοιβαίου στοιχήματος και «ιδίως στη βελτίωση της ιππικής γενεάς, πράγμα το οποίο αποτελεί θεμιτό στόχο που συμβιβάζεται προς το συμφέρον της Κοινότητας», αποτελεί νέο ισχυρισμό και, επομένως, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη από το Πρωτοδικείο.
- 128 Ως προς το δεύτερο κριτήριο, το αν δηλαδή η εν λόγω ενίσχυση είναι αναγκαία για την υλοποίηση του οικείου σχεδίου, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το ζήτημα αυτό δεν εξετάστηκε από την Επιτροπή παρά μόνον στο υπόμνημα αντικρούσεως, όπου επισημαίνεται ότι, χωρίς την εν λόγω ενίσχυση, δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η μηχανοργάνωση των δραστηριοτήτων του PMU. Δεδομένου ότι ουδόλως υπήρξε ανάλυση αυτού του αποτελέσματος, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι οι εταιρίες ιπποδρομιών θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν τη μηχανοργάνωση των δραστηριοτήτων τους είτε μειώνοντας τις τιμές είτε ζητώντας τραπεζικά δάνεια.
- 129 Όσον αφορά το τρίτο κριτήριο, δηλαδή το ζήτημα αν η ένταση της ενισχύσεως είναι ανάλογη προς τον σκοπό της, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, αν τα λοιπά κρατικά μέτρα τα οποία ελήφθησαν υπέρ του PMU και τα οποία περιλαμβάνονται στην καταγγελία της αποτελούν κρατικές ενισχύσεις, η απόφαση είναι πλημμελής, διότι η Επιτροπή δεν εκτίμησε την ένταση όλων των χορηγηθεισών στο PMU ενισχύσεων σωρευτικώς αλλά μεμονωμένα. Εν πάση περιπτώσει, ακόμη κι αν τα μέτρα αυτά δεν πρέπει να θεωρηθούν ως κρατικές ενισχύσεις, γεγονός παραμένει ότι τα αποτελέσματα της εν λόγω ενισχύσεως, η οποία ανέρχεται σε 315 εκατομμύρια FF, έπρεπε να εκτιμηθούν υπό το πρίσμα όλων των χρηματοοικονομικών πλεονεκτημάτων που χορηγήθηκαν στο PMU και τα οποία ανήλθαν, κατά την προπαρατεθείσα έκθεση του Cour des comptes της Γαλλίας, σε 1,3 δισεκατομμύρια FF μόνο για το χρονικό διάστημα από το 1982 έως το 1985.

130 Δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν η εν λόγω ενίσχυση στρέβλωνε τον ανταγωνισμό σε βαθμό αντίθετο προς το κοινό συμφέρον (αρνητική προϋπόθεση), η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η δοθείσα με την προσβαλλομένη απόφαση απάντηση της Επιτροπής, ότι δηλαδή η μηχανοργάνωση των δραστηριοτήτων του ΡΜU είχε αποφασιστεί σε χρόνο κατά τον οποίο το ΡΜU δεν είχε επεκτείνει τις δραστηριότητές του στο εξωτερικό και δεν σκόπευε να προβεί σε τέτοια επέκταση, στηρίζεται σε εσφαλμένη βάση. Όπως προκύπτει από τα πρακτικά μιας ομιλίας του γενικού διευθυντή του ΡΜU κατά το έκτο συνέδριο των ευρωπαϊκών ενώσεων του ΡΜU στο Λονδίνο τον Μάιο του 1987, δηλαδή πριν από τη σύσταση του ΡΜU, το ΡΜU σκόπευε ήδη να επεκτείνει τις δραστηριότητές του στο εξωτερικό. Εξάλλου, το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από την απάντηση που έδωσε, το ίδιο χρονικό διάστημα με την προαναφερθείσα δήλωσή του, ο πρόεδρος του ΡΜU στον πρώτο πρόεδρο του Cour des comptes της Γαλλίας, όσον αφορά «ένα σχέδιο προσθήκης στη δημόσια έκθεση [του Cour des comptes] σχετικά με τις υποδομιές και τη λειτουργία του ΡΜU», με την οποία απάντηση ο πρόεδρος του ΡΜU εξέφρασε τη λύπη του για τις συνέπειες της δημοσιεύσεως της εν λόγω εκθέσεως σε «χρόνο κατά τον οποίο [το ΡΜU διεξήγε] διαπραγματεύσεις με ξένες χώρες οι οποίες επιθυμούσαν να επωφεληθούν της πείρας [του] στον τομέα της επεξεργασίας στοιχημάτων επί των υποδομιών και σε χρόνο κατά τον οποίο [το ΡΜU επρόκειτο] να υποχρεωθεί να αντιμετωπίσει, το 1982, τον ανταγωνισμό των χωρών της Ευρώπης των Δώδεκα».

131 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, οσάκις μια επιχείρηση α) λαμβάνει ενίσχυση υψηλής εντάσεως, β) δεν υποχρεούται να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό λόγω του μονοπωλίου της και γ) χρησιμοποιεί την ενίσχυση αυτή για να ανταγωνιστεί άλλες επιχειρήσεις σε αλλοδαπές αγορές, δεν πρέπει να θεωρείται, κατ' αρχήν, ότι πληρούται η αρνητική προϋπόθεση του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, δεδομένου ότι η κατάσταση αυτή αντιβαίνει στη θεμελιώδη αρχή της ενιαίας αγοράς χαρακτηριζομένης από ελεύθερο ανταγωνισμό.

2. Επί της εξαιρέσεως από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ, πριν από το 1989

132 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά το μέτρο που, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, η ενίσχυση που απορρέει από την εξαίρεση από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ κρίθηκε ότι συμβιβάζεται

με την κοινή αγορά μέχρι το 1989, τούτο δε για τους ίδιους λόγους με τους προβληθέντες για την ενίσχυση που συνίστατο στην παραίτηση, από το 1982 έως το 1985, από τα ποσά που προέρχονται από τη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, συνάγεται ότι, για τους προεκτεθέντες λόγους (βλ. σκέψεις 124 έως 131), ούτε αυτή η εξαίρεση μπορεί να θεωρηθεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης.

133 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι το επιχείρημα που προέβαλε η Επιτροπή με το υπόνημα αντικρούσεως, ότι δηλαδή η θετική προϋπόθεση που πρέπει να πληροῦται για να κριθεί μια ενίσχυση συμβατή με την κοινή αγορά, δυνάμει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', πληροῦται εν προκειμένω διότι η εν λόγω ενίσχυση είχε «ως τελικό στόχο τη βελτίωση της ιππικής γενεάς και όχι μόνον την προώθηση των δραστηριοτήτων του PMU ή εκ μέρους των εταιριών ιπποδρομιών», συνιστά νέα αιτιολογία σε σχέση με την περιλαμβανομένη στην προσβαλλομένη απόφαση, όπου εκτίθεται ότι η διαταραχή που επέφεραν τα αποτελέσματα της εν λόγω ενισχύσεως δεν μπορούσε να εξουδετερώσει τα ενδεχόμενα αποτελέσματα «στην ανάπτυξη του τομέα», η οποία αφορά τόσο τη βελτίωση της ιππικής γενεάς όσο και τις δραστηριότητες συνομολογήσεως στοιχημάτων εκτός ιπποδρομίου.

134 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, δεδομένου ότι πρόκειται περί λειτουργικής ενισχύσεως, δεν μπορεί να κηρυχθεί συμβατή με την κοινή αγορά, παρά μόνον υπό εξαιρετικές συνθήκες (Δωδέκατη Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού, παράγραφος 160, προπαρατεθείσα απόφαση Deuil κατά Επιτροπής), οι οποίες δεν συντρέχουν εν προκειμένω.

3. Επί της απαλλαγής, μέχρι το 1989, από τη συμμετοχή στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών

135 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά το μέτρο που η Επιτροπή έκρινε ότι η ενίσχυση που χορηγήθηκε στο PMU υπό μορφή απαλλαγής από την συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών μπορούσε, «όπως και αυτή που αφορά την απαλλαγή από τον κανόνα της χρονικής αναβολής για την έκπτωση του ΦΠΑ», να υπαχθεί, μέχρι το 1989, στην παρέκκλιση που προβλέπει το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, η προσβαλλομένη απόφαση πάσχει νομικό σφάλμα για τους ίδιους λόγους με τους

προεκτεθέντες όσον αφορά τις ενισχύσεις που προέρχονται από την προς τα κάτω στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών και από την παρέκκλιση από τους κανόνες του ΦΠΑ (σκέψεις 124 έως 133).

- 136 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι μια μόνιμη λειτουργική ενίσχυση, ύψους 5 περίπου εκατομμυρίων FF ετησίως, όπως η επίμαχη, δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να πληροί τη θετική προϋπόθεση του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης.

Ισχυρισμοί και επιχειρήματα της Επιτροπής

- 137 Η Επιτροπή, με αφετηρία τις σκέψεις που εκτίθενται στην προσβαλλομένη απόφαση, όσον αφορά το συμβατό της ενισχύσεως που απορρέει από τη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών προς το αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, βάσει των οποίων οι δύο άλλες κρατικές ενισχύσεις κρίθηκαν ωσαύτως συμβατές με την κοινή αγορά, αντικρούει συνολικώς όλα τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας. Κατά τα λοιπά, η Επιτροπή σχολιάζει μόνον τις ουσιώδεις πτυχές της εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, δηλαδή, αφενός, το θεμιτό των στόχων που επεδίωκαν οι εν λόγω ενισχύσεις (θετική προϋπόθεση) και, αφετέρου, την απουσία αποτελεσμάτων που διαταράσσουν την αγορά και αντιβαίνουν στο κοινό συμφέρον (αρνητική προϋπόθεση). Τέλος, η Επιτροπή αντικρούει τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι δεν τήρησε τις δικές της κατευθυντήριες γραμμές συμπεριφοράς, οι οποίες εκτίθενται στις προπαρατεθείσες εκθέσεις της επί της πολιτικής ανταγωνισμού.

1. Επί του θεμιτού των στόχων που επιδιώκονταν με τις χορηγηθείσες στο PMU κρατικές ενισχύσεις, δηλαδή της μηχανοργάνωσης του PMU και της βελτιώσεως της ιππικής γενεάς

- 138 Η Επιτροπή εκθέτει ότι, από το 1930 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80, το PMU διενεργούσε πράξεις επεξεργασίας στοιχημάτων διά χειρός, πράγμα το οποίο προκαλούσε πλείονα προβλήματα διαχείρισεως, το κόστος των οποίων αναλογούσε στο 60 % περίπου των συνολικών δαπανών λειτουργίας του. Προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα αυτά, το PMU αποφάσισε, από το 1972, να μηχανοργανώσει όλες του τις πράξεις, απόφαση η

οποία, κατά την Επιτροπή, ουδόλως ελήφθη με σκοπό την επέκταση των δραστηριοτήτων του PMU στο εξωτερικό, αλλά σκοπούσε στο να προσαρμόσει τη δραστηριότητα του PMU στην οικονομική και τεχνική εξέλιξη της ημεδαπής αγοράς. Τα μέτρα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα, αφενός, την καθιέρωση ενός πιο αξιόπιστου συστήματος, το οποίο επιτρέπει να παρέχονται στους παίκτες υπηρεσίες προσαρμοσμένες περισσότερο στις απαιτήσεις τους, πράγμα το οποίο περιγράφεται στην προσβαλλομένη απόφαση ως «άμεσες και έμμεσες συνέπειες που οι εν λόγω ενισχύσεις επιφέρουν στην ανάπτυξη του τομέα από την άποψη όλων των οικονομικών συνιστωσών του», και, αφετέρου, την αύξηση των εσόδων του Γαλλικού Δημοσίου, πράγμα το οποίο είναι προς το συμφέρον της Κοινότητας, διότι είναι πάντοτε προτιμότερο μια συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα να διαθέτει αποτελεσματική οργάνωση.

- 139 Κατά την Επιτροπή, το ποσοστό των δαπανών διαχείρισης του PMU μειώνεται διαρκώς από το 1986, ακριβώς λόγω της μηχανοργάνωσης των πράξεων συλλογής και επεξεργασίας στοιχημάτων, και μειώθηκε από 5,95 % το 1986 σε 5,45 % το 1990, που αντιστοιχεί σε μείωση των δαπανών κατά 170 εκατομμύρια FF περίπου, πράγμα που παρέσχε στις εταιρίες ιπποδρομιών τη δυνατότητα να διαθέσουν περισσότερους πόρους στη λειτουργία τους που συνίσταται στην προώθηση της βελτιώσεως της ιππικής γενεάς.

2. Επί της απουσίας αποτελεσμάτων που διαταράσσουν την αγορά

- 140 Η Επιτροπή εξηγεί ότι, κατά το μέτρο που, πριν από το 1989, οι δραστηριότητες του PMU περιοριζόνταν στη Γαλλία και ουδόλως υπήρχε ανταγωνισμός μεταξύ του PMU και άλλων επιχειρηματιών στη Γαλλία ή αλλού, ορθώς κατέληξε στο ότι τα εν λόγω μέτρα δεν είχαν σημαντικές επιπτώσεις στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και ότι μόνον επειδή δεν υπάρχει κανόνας de minimis στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων υποχρεώθηκε να αντιμετωπίσει τα εν λόγω μέτρα ως κρατικές ενισχύσεις και να τα κηρύξει, εν τέλει, συμβατά με την κοινή αγορά.

- 141 Όσον αφορά τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι, από τις δηλώσεις στις οποίες προέβησαν οι εκπρόσωποι του PMU τον Μάιο του 1987 (βλ., ανωτέρω, σκέψη 130), προκύπτει ότι η ενίσχυση για τη μηχανοργάνωση του PMU είχε αποτελέσματα που διατάραξαν την αγορά λόγω του ότι παρέσχε στο PMU τη

δυνατότητα να επεκτείνει τις δραστηριότητές του στο εξωτερικό, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η διαδικασία μηχανοργάνωσης των πράξεων του ΡΜΥ είχε αποφασιστεί και τεθεί σε εφαρμογή πολύ πριν από τις δηλώσεις αυτές. Εν πάση περιπτώσει, η ύπαρξη αμέσου συνδέσμου μεταξύ της απόφασης του ΡΜΥ να προβεί στη μηχανοργάνωση του δικτύου του και της μεταγενέστερης απόφασης να προσφέρει τις υπηρεσίες του σε άλλες επιχειρήσεις στο εξωτερικό δεν έχει αποδειχθεί.

- 142 Τέλος, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι δραστηριότητες του ΡΜΥ στο εξωτερικό δεν είναι της ίδιας φύσεως με αυτές του ΡΜΥ, πράγμα το οποίο ενισχύεται από τις παρατηρήσεις του γενικού διευθυντή του ΡΜΥ τις οποίες παρέθεσε η προσφεύγουσα (βλ., ανωτέρω, σκέψη 130).

3. Επί της εκ μέρους της Επιτροπής τήρησης των επιταγών της νομολογίας και των δικών της κατευθυντηρίων γραμμών συμπεριφοράς

- 143 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, παρά το ότι μια ενίσχυση πρέπει να εκτιμάται εντός του κοινοτικού πλαισίου, τούτο δεν σημαίνει ότι πρέπει να έχει θετικό αποτέλεσμα για την Κοινότητα στο σύνολό της. Εν προκειμένω, η συνεισφορά στην ανάπτυξη και στην αύξηση της αποδοτικότητας του τομέα του αμοιβαίου στοιχήματος, προπάντων δε στη βελτίωση της ιππικής γενεάς, αποτελεί θεμιτό στόχο και συνάδει προς το συμφέρον της Κοινότητας. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, μολονότι δεν έγινε ρητή επίκληση της αιτιολογίας αυτής με την προσβαλλομένη απόφαση, παρά ταύτα ο λόγος αυτός διαπνέει κάθε απόφαση που επιτρέπει μία ενίσχυση δυνάμει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης.

- 144 Όσον αφορά τον όρο ότι η ενίσχυση πρέπει να είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, η προσβαλλομένη απόφαση δεν παρακάμπτει σιωπηρώς το ζήτημα αυτό, αλλ' αναφέρει σαφώς ότι «οι ιπποδρομικές επιχειρήσεις δεν ήταν σε θέση να χρηματοδοτήσουν μόνες όλες τις απαραίτητες επενδύσεις» (βλ. τμήμα IV, σημείο 2, της απόφασης).

- 145 Όσον αφορά την ένταση της ενισχύσεως που προέρχεται από τη στρογγυλοποίηση των κερδών στο αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, μολονότι κατά την προσβαλλομένη απόφαση η ενίσχυση αυτή ανέρχεται σε ποσοστό 29 %, γεγονός παραμένει ότι είναι δυσχερής ο καθορισμός της εντάσεως μιας ενισχύσεως στην περίπτωση ενός οργανισμού όπως το PMU, που δεν διαθέτει δικούς του πόρους. Τέλος, η Επιτροπή αντικρούει τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας ότι εκτίμησε την εν λόγω ενίσχυση μεμονωμένα, χωρίς να λάβει υπόψη της τα λοιπά κρατικά μέτρα που χαρακτηρίζονται ως κρατικές ενισχύσεις με την καταγγελία της προσφεύγουσας.
- 146 Η παρεμβαίνουσα συντάσσεται με τα επιχειρήματα της Επιτροπής και υποστηρίζει ότι η Επιτροπή εφάρμοσε ορθώς το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, στις επίμαχες ενισχύσεις.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 147 Πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι, κατά παγία νομολογία, το άρθρο 92, παράγραφος 3, της Συνθήκης απονέμει στην Επιτροπή ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την παρέκκλιση από τη γενική απαγόρευση της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου. Στην περίπτωση αυτή, κατά την εκτίμηση του αν μια κρατική ενίσχυση συμβιβάζεται ή όχι με την κοινή αγορά, ανακύπτουν προβλήματα για την επίλυση των οποίων απαιτείται να λαμβάνονται υπόψη και να εκτιμώνται σύνθετα γεγονότα και περιστάσεις οικονομικού χαρακτήρα που μπορούν να μεταβάλλονται ταχέως (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 15, της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94, SFEI κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-3547, σκέψη 36, και της 14ης Ιανουαρίου 1997, Ισπανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 18). Εξάλλου, από τη νομολογία προκύπτει ότι, στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως, εναπόκειται αποκλειστικά στον κοινοτικό δικαστή να ελέγξει αν ως προς την προσβαλλομένη απόφαση συντρέχει κάποιος από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 173 της Συνθήκης λόγους που καθιστούν παράνομη την πράξη, αλλά δεν μπορεί να υποκαταστήσει τον εκδόντα την απόφαση με τη δική του ουσιαστική εκτίμηση, ιδίως στον οικονομικό τομέα (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουνίου 1993, C-225/91, Matra κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-3203, σκέψη 23, και της 29ης Φεβρουαρίου 1996, Βέλγιο κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, και προπαρατεθείσα απόφαση του Πρωτοδικείου FFSA κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 101).

- 148 Συνεπώς, ο έλεγχος τον οποίο καλείται εν προκειμένω να ασκήσει το Πρωτοδικείο πρέπει να περιοριστεί στην εξέταση του αν τηρήθηκαν οι κανόνες διαδικασίας και αιτιολογήσεως, αν τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη για την αμφισβητούμενη επιλογή ευσταθούσαν και αν υφίσταται πρόδηλη πλάνη κατά την εκτίμηση των περιστατικών αυτών ή κατάχρηση εξουσίας (προπαρατεθείσες αποφάσεις του Δικαστηρίου *Matra* κατά Επιτροπής, σκέψη 25, και της 29ης Φεβρουαρίου 1996, *Βέλγιο κατά Επιτροπής*, σκέψη 11, και του Πρωτοδικείου *FFSA κ.λπ. κατά Επιτροπής*, σκέψη 101).
- 149 Υπό το πρίσμα των κατευθύνσεων αυτών που απορρέουν από τη νομολογία πρέπει να εξεταστεί το βάσιμο των αιτιάσεων της προσφεύγουσας που αντλούνται από το ότι η Επιτροπή, κρίνοντας τις τρεις επίμαχες κρατικές ενισχύσεις συμβατές με την κοινή αγορά, παρέβη τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, καθώς και τις δικές της κατευθυντήριες γραμμές συμπεριφοράς όπως εκτίθενται, μεταξύ άλλων, στη Δωδέκατη Έκθεσή της επί της πολιτικής ανταγωνισμού.

— Επί της παραιτήσεως, από το 1982 έως το 1985, από τα ποσά που προέρχονταν από τη στρογγυλοποίηση των κερδών των παικτών στο αμέσως χαμηλότερο δέκατο της μονάδας

- 150 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, λόγω του σταδίου αναπτύξεως του ανταγωνισμού και των συναλλαγών πριν από τη σύσταση του ΡΜΙ τον Ιανουάριο του 1989, οι χορηγηθείσες μεταξύ του 1982 και του 1985 ενισχύσεις υπέρ της μηχανοργάνωσης του ΡΜΥ, οι οποίες προήλθαν από τη στρογγυλοποίηση των κερδών στο αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, «δεν επέφεραν διαταραχή στην αγορά, αντίθετη προς το κοινό συμφέρον, λαμβανομένων υπόψη των άμεσων και έμμεσων συνεπειών που οι εν λόγω ενισχύσεις επιφέρουν στην ανάπτυξη του τομέα από την άποψη όλων των οικονομικών συνιστωσών του, περιλαμβανόμενης της βελτίωσης της ιπικικής γενεάς» (τμήμα VII, όγδοο εδάφιο, σημείο 1, της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 151 Από το προπαρατεθέν χωρίο της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάψει στην Επιτροπή ότι δεν εξέτασε αν πληροῦνται εν προκειμένω η θετική προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης.

- 152 Όσον αφορά το ζήτημα αν η εκτίμηση αυτή της Επιτροπής στηρίζεται, παρά ταύτα, σε εσφαλμένη βάση, λόγω του ότι η εν λόγω ενίσχυση προάγει μόνο τη δραστηριότητα της συνομολογήσεως στοιχημάτων και όχι τη βελτίωση της ιππικής γενεάς, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι από τη δικογραφία προκύπτει ότι η μηχανοργάνωση των δραστηριοτήτων του PMU είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο τη μεγαλύτερη αποδοτικότητα της συνομολογήσεως στοιχημάτων, αλλά και τη μείωση, από το 1986, των δαπανών και του κόστους λειτουργίας του, πράγμα το οποίο παρέσχε στις εταιρίες ιπποδρομιών τη δυνατότητα να αποδεσμεύσουν και επομένως να διαθέτουν μεγαλύτερα κονδύλια στην προώθηση της βελτίωσης της ιππικής γενεάς. Συγκεκριμένα, κατά το μέτρο που η οργάνωση του αμοιβαίου στοιχήματος στη Γαλλία δεν είναι κερδοσκοπική και σκοπεύει μόνον στο να παράσχει στις εταιρίες ιπποδρομιών τη δυνατότητα να συνεχίσουν την κύρια δραστηριότητά τους, που συνίσταται στη βελτίωση της ιππικής γενεάς, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως κρίνοντας ότι η εν λόγω ενίσχυση συμβιβαζόταν με την κοινή αγορά λόγω των αποτελεσμάτων της επί της αναπτύξεως του τομέα της συνομολογήσεως στοιχημάτων από πλευράς όλων των οικονομικών συνιστωσών, «περιλαμβανόμενης της βελτίωσης της ιππικής γενεάς».
- 153 Το Πρωτοδικείο φρονεί ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προβάλει ούτε τον ισχυρισμό ότι μόλις στο στάδιο της έγγραφης διαδικασίας υπογράμμισε η Επιτροπή τα αποτελέσματα της εν λόγω ενισχύσεως, ιδίως δε τη βελτίωση της ιππικής γενεάς. Πράγματι, η σκέψη αυτή διατυπώνεται με σαφήνεια στην ίδια την απόφαση. Εξάλλου, διαπιστώνεται ότι η προσβαλλομένη απόφαση δεν αναφέρεται αποκλειστικώς στα αποτελέσματα της επίμαχης ενισχύσεως στη βελτίωση της ιππικής γενεάς, αλλά υπογραμμίζει τα άμεσα και έμμεσα αποτελέσματα της στην ανάπτυξη του τομέα των ιπποδρομιών «από την άποψη όλων των οικονομικών συνιστωσών του, περιλαμβανόμενης της βελτίωσης της ιππικής γενεάς».
- 154 Όσον αφορά το ζήτημα αν η εν λόγω ενίσχυση πληρούσε και την αρνητική προϋπόθεση του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, υπό την έννοια ότι τα αποτελέσματά της στην αγορά δεν αλλοίωσαν τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές κατά τρόπο αντικείμενο προς το κοινό συμφέρον, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει ότι, πριν από τη σύσταση του PMI τον Ιανουάριο του 1989, δεν υπήρχαν συναλλαγές μεταξύ της Γαλλίας και των λοιπών κρατών μελών, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι, πριν από την ημερομηνία αυτή, δεν υπήρχε καν ανταγωνισμός μεταξύ του PMU και των λοιπών επιχειρηματιών που δρούσαν στην κοινοτική αγορά της συνομολογήσεως στοιχημάτων. Υπό τις συνθήκες αυτές, ορθώς η Επιτροπή κατέληξε ότι οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στο PMU μεταξύ του 1982 και του 1985 υπέρ της μηχανοργάνωσης των δραστηριοτήτων του δεν μπορούσαν να έχουν αποτελέσματα που διαταράσσουν την αγορά και αντιβαίνουν στο κοινοτικό συμφέρον.

- 155 Το συμπέρασμα αυτό δεν αποδυναμώνεται από τα πρακτικά της ομιλίας του γενικού διευθυντή του PMU κατά τη διάρκεια ενός συνεδρίου των ευρωπαϊκών ενώσεων του PMU στο Λονδίνο τον Μάιο του 1987 (βλ., ανωτέρω, σκέψη 130), η οποία αφορούσε, σε γενικές γραμμές, μόνον τη μακροπρόθεσμη πολιτική του PMU και η οποία πραγματοποιήθηκε δύο έτη μετά την κατάργηση της εν λόγω ενισχύσεως και επομένως δεν μπορεί να αναιρέσει την ορθότητα της διαπιστώσεως της Επιτροπής σχετικά με την έλλειψη αποτελεσμάτων που διαταράσσουν την αγορά πριν από το 1989.
- 156 Το ίδιο ισχύει ως προς την απάντηση του προέδρου του PMU το 1987 προς τον πρώτο πρόεδρο του Cour des comptes της Γαλλίας (βλ., ανωτέρω, σκέψη 130), η οποία δόθηκε στην πραγματικότητα δύο έτη και πλέον μετά την κατάργηση της εν λόγω ενισχύσεως και δύο έτη πριν από τη σύσταση του PMU, σε χρόνο κατά τον οποίο η επέκταση του PMU στο εξωτερικό ήταν απλώς ένας από τους στόχους της μακροπρόθεσμης πολιτικής του. Τέλος, όπως ορθώς υπογράμμισε η Επιτροπή, η απόφαση να ενισχυθούν οι εταιρίες ιπποδρομιών για να προβούν στη μηχανοργάνωση των πράξεων οργανώσεως του αμοιβαίου στοιχήματος είχε ληφθεί πολύ πριν από τη σύσταση του PMU ως αυτοτελούς νομικού προσώπου το 1985 και την απόφαση του PMU να επεκτείνει τις δραστηριότητές του στο εξωτερικό με τη σύσταση του PMU το 1989.
- 157 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να καταλήξει ότι η εν λόγω ενίσχυση συμβιβαζόταν με την κοινή αγορά.
- 158 Εξάλλου, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι η ορθότητα του συμπεράσματός αυτού της Επιτροπής δεν θίγεται ούτε από την αιτίαση της προσφεύγουσας ότι η Επιτροπή αγνόησε πλήρως το πρώτο από τα τρία κριτήρια που είχε υιοθετήσει με τη Δωδέκατη Έκθεσή της επί της πολιτικής ανταγωνισμού, δηλαδή την εντός του κοινοτικού πλαισίου εκτίμηση μιας ενισχύσεως υπέρ ενός συγκεκριμένου τομέα. Πράγματι, από το τμήμα VII, τρίτο εδάφιο, της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η εν λόγω ενίσχυση εκτιμήθηκε «σε κοινοτικό επίπεδο και όχι εντός ενός μόνο κράτους μέλους». Επομένως, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι μόλις κατά την έγγραφη διαδικασία προέβαλε η Επιτροπή, για πρώτη φορά, τη σκέψη, η οποία εξάλλου είναι εγγενής σε κάθε εξέταση του συμβατού με την κοινή αγορά, μιας ενισχύσεως υπέρ ενός συγκεκριμένου τομέα ότι η συμβολή της εν λόγω ενισχύ-

σεως στην ανάπτυξη του αμοιβαίου στοιχήματος και στη βελτίωση της ιππικής γενεάς αποτελούσε στόχο θεμιτό και σύμφωνο προς το συμφέρον της Κοινότητας. Τέλος, και αντιθέτως προς αυτά που προφανώς υποστηρίζει η προσφεύγουσα, η εκτίμηση μιας ενισχύσεως εντός του κοινοτικού πλαισίου δεν σημαίνει ότι μια ενίσχυση που έχει θετικά αποτελέσματα για την ανάπτυξη ενός τομέα εντός ενός και μόνο κράτους μέλους, όπως είναι η σύναψη των στοιχημάτων στη Γαλλία, δεν μπορεί να τύχει παρεκκλίσεως δυνάμει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης, καθόσον, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, είναι προς το συμφέρον της Κοινότητας το να διαθέτει ένας συγκεκριμένος οικονομικός τομέας εντός ενός κράτους μέλους αποτελεσματική οργάνωση και δομή.

159 Το Πρωτοδικείο φρονεί ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάψει στην Επιτροπή ούτε ότι δεν εξέτασε αν η εν λόγω ενίσχυση ήταν αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Πράγματι, στην προσβαλλομένη απόφαση αναγράφεται σαφώς ότι «οι παρεκκλίσεις αυτές ισχύουν μόνον όταν η Επιτροπή είναι σε θέση να διαπιστώνει ότι, σε περίπτωση μη εφαρμογής των ενισχύσεων, η ελεύθερη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς δεν επαρκεί για να ενθαρρύνει τους τυχόν δικαιούχους να υιοθετήσουν την κατάλληλη συμπεριφορά προς επίτευξη ενός από τους ανωτέρω στόχους» (τμήμα VII, τέταρτο εδάφιο, της προσβαλλομένης αποφάσεως), και ότι, όσον αφορά την ενίσχυση για τη μηχανοργάνωση του PMU, «οι ιπποδρομικές επιχειρήσεις δεν ήταν σε θέση να χρηματοδοτήσουν μόνες όλες τις απαραίτητες επενδύσεις». Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι, από την αρχή της δεκαετίας του '80, οι εταιρίες ιπποδρομιών παρουσίαζαν σοβαρά χρηματοοικονομικά ελλείμματα, πράγμα το οποίο εξηγεί γιατί μόνο μια παρέμβαση των κρατικών αρχών και όχι των ιδιωτικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών ήταν ικανή να διασφαλίσει την επανόρθωση της καταστάσεως αυτής (βλ. τμήμα IV, σημεία 2 και 3, της προσβαλλομένης αποφάσεως).

160 Όσον αφορά το ζήτημα αν η ένταση της επίμαχης ενισχύσεως ήταν ανάλογη προς τον σκοπό της, με την προσβαλλομένη απόφαση, η εν λόγω ένταση χαρακτηρίστηκε από την Επιτροπή ως υψηλή. Ωστόσο, κατά την προσβαλλομένη απόφαση, η ενίσχυση αυτή χορηγήθηκε πολύ πριν τη σύσταση του ΡΜΙ τον Ιανουάριο του 1989, σε χρόνο κατά τον οποίο, λόγω του σταδίου της αναπτύξεως του ανταγωνισμού και των συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών, δεν μπορούσε να παραγάγει αποτελέσματα αντίθετα προς το κοινοτικό συμφέρον.

161 Τέλος, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ούτε το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι η Επιτροπή δεν εφάρμοσε ορθώς αυτό το κριτήριο, λόγω του ότι εκτίμησε την ένταση της εν λόγω ενισχύσεως μεμονωμένα. Συγκεκριμένα, μολονότι είναι αληθές ότι η Επιτροπή, απλώς και μόνο λόγω του ότι δεν εφάρμοσε ορθώς το άρθρο 92, παράγραφος 1, στα τέσσερα άλλα κρατικά μέτρα που κατήγγειλε η προσφεύγουσα (βλ., ανωτέρω, σκέψεις 62, 82, 111 και 122), δεν μπορούσε να εκτιμήσει τα αποτελέσματα που αυτά θα είχαν σωρευτικώς μαζί με τα αποτελέσματα της επίμαχης ενισχύσεως, γεγονός παραμένει ότι αυτά τα σωρευτικά πλεονεκτήματα αφορούν περίοδο κατά την οποία δεν υπήρχε ανταγωνισμός ούτε ενδοκοινοτικές συναλλαγές. Κατά συνέπεια, η εκτίμηση του αν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά το εν λόγω μέτρο, το οποίο εξάλλου είχε αποτελέσματα περιορισμένης διάρκειας, από το 1982 έως το 1985, δεν μπορεί να επηρεαστεί από την ύπαρξη άλλων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στο ΡΜU πριν από το 1989.

162 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να κρίνει ότι, ενόψει της καταστάσεως των ενδοκοινοτικών συναλλαγών κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, η εν λόγω ενίσχυση, μολονότι είχε υψηλή ένταση, ήταν, παρά ταύτα, συμβατή με την κοινή αγορά.

— Επί της εξαιρέσεως από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ πριν από το 1989

163 Όπως προκύπτει από την προσβαλλομένη απόφαση, η Επιτροπή θεώρησε την ενίσχυση αυτή συμβατή με την κοινή αγορά μέχρι το 1989, χρονολογία από την οποία οι εταιρίες ιπποδρομιών υποχρεώθηκαν να προβούν στη σύσταση μόνιμης παρακαταθήκης στο δημόσιο Ταμείο, προκειμένου να αντισταθμιστεί το πλεονέκτημα που απέρρεε από την ενίσχυση αυτή. Όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω όμως, η εκτίμηση της Επιτροπής στηρίζεται σε σφάλμα ως προς το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου έπρεπε να πραγματοποιηθεί (βλ., ανωτέρω, σκέψεις 118 έως 122), πράγμα το οποίο εμποδίζει το Πρωτοδικείο να αποφανθεί ακόμη και ως προς την ύπαρξη της εν λόγω ενισχύσεως. Ωστόσο, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι, κατά το μέτρο που η Επιτροπή στήριξε το συμβατό της ενισχύσεως με την κοινή αγορά μέχρι το 1989 στους ίδιους λόγους με αυτούς που αφορούσαν την ενίσχυση που απέρρεε από τη στρωγγυλοποίηση των κερδών στο αμέσως κατώτερο δέκατο της μονάδας, δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση η ορθότητα της διαπιστώσεως αυτής της Επιτροπής, δεδομένου ότι οι λόγοι αυτοί, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, δεν περιέχουν πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως (βλ., ανωτέρω, σκέψεις 150 έως 159). Κατά

συνέπεια, παρά το σφάλμα στο οποίο υπέπεσε η Επιτροπή εν προκειμένω, βασίμως αυτή έκρινε ότι η εν λόγω ενίσχυση ήταν, μέχρι το 1989, συμβατή με την κοινή αγορά.

— Επί της απαλλαγής μέχρι το 1989 από τη συμμετοχή στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών

164 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι και ως προς το σημείο αυτό η απόφαση είναι πλημμελής για τους ίδιους λόγους με αυτούς που εξέθεσε όσον αφορά τις δύο άλλες ενισχύσεις που κρίθηκαν συμβατές με την κοινή αγορά. Καθόσον όμως τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που αφορούν τα άλλα αυτά μέτρα είναι αβάσιμα (βλ., ανωτέρω, σκέψεις 150 έως 163), αβάσιμες είναι και οι αιτιάσεις που προβάλλει κατά της εν λόγω ενισχύσεως.

165 Απ' όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο λόγος ακυρώσεως της προσφεύγουσας που αντλείται από την εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης είναι αβάσιμος και, κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί.

Επί της υποχρέωσης ανακτήσεως μιας ενισχύσεως που δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά

Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

166 Στο πλαίσιο αυτού του λόγου ακυρώσεως, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί λόγω του ότι, αφενός, Θεσπίζει την υποχρέωση επιστροφής της ενισχύσεως που απορρέει από την απαλλαγή από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών όχι για την περίοδο από το 1989, όταν το ΡΜU άρχισε να έχει δραστηριότητες σε άλλες χώρες της Κοινότητας, αλλά μόνο για την περίοδο μετά την ημερομηνία

ενάρξεως της διαδικασίας, δηλαδή μετά τις 11 Ιανουαρίου 1991, λόγω μιας αποφάσεως του Conseil d'État της Γαλλίας του 1962, με την οποία κρίθηκε ότι οι δραστηριότητες των εταιριών ιπποδρομιών είχαν αγροτικό χαρακτήρα και, ως εκ τούτου, ότι απαλλάσσονταν από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών και, λόγω του ότι, αφετέρου, αναθέτει στις γαλλικές αρχές το καθήκον να υπολογίσουν το ποσό της επιστρεπτέας ενισχύσεως.

- 167 Όσον αφορά, πρώτον, την υποχρέωση επιστροφής της εν λόγω ενισχύσεως, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η αιτιολογία που στηρίζεται στην απόφαση αυτή του Conseil d'État για τη δικαιολόγηση του χρονικού περιορισμού της υποχρέωσης αυτής αντιφάσκει προς το τμήμα V, σημείο 7, της προσβαλλομένης αποφάσεως, όπου η Επιτροπή εξέθεσε ακριβώς ότι η απόφαση αυτή, η οποία αφορά δύο εταιρίες ιπποδρομιών μη μέλη του PMU, ουδόλως αφορούσε τις δραστηριότητες συνομολογήσεως στοιχημάτων ούτε, κατά συνέπεια, τη δραστηριότητα του PMU, δηλαδή την οργάνωση και την επεξεργασία των στοιχημάτων, η οποία είναι προδήλως ξένη προς κάθε γεωργική δραστηριότητα.
- 168 Συναφώς, η προσφεύγουσα υπογραμίζει ότι το περιλαμβανόμενο στο υπόμνημα αντικρούσεως επιχείρημα της Επιτροπής ότι η προπαρατεθείσα απόφαση του Conseil d'État δημιούργησε στον ευεργετούμενο από το εν λόγω μέτρο δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητα του μέτρου αυτού, πράγμα το οποίο δεν επιτρέπει στις γαλλικές αρχές να απαιτήσουν την επιστροφή της ενισχύσεως για το χρονικό διάστημα πριν από τις 11 Ιανουαρίου 1991, ημερομηνία κινήσεως της διαδικασίας, δεν περιλαμβάνεται στην προσβαλλομένη απόφαση. Εξάλλου, η Επιτροπή συγγέει τη «δικαιολογημένη εμπιστοσύνη» του λήπτη ενισχύσεως με την αδυναμία ενός κράτους μέλους να αναζητήσει μια παράνομη ενίσχυση. Εν πάση περιπτώσει, η δικαιολόγηση αυτή αντιβαίνει στη σχετική νομολογία, κατά την οποία ένα κράτος μέλος που χορήγησε ενίσχυση κατά παράβαση των διαδικαστικών κανόνων του άρθρου 93 της Συνθήκης δεν μπορεί να επικαλεστεί τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των ληπτών για να μην αξιώσει την επιστροφή της ενισχύσεως αυτής (απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-5/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1990, σ. I-3437). Τέλος, καθόσον η απόφαση του Conseil d'État της Γαλλίας δεν αφορά τις δραστηριότητες συγκεντρώσεως στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών ούτε το συμβατό του εν λόγω μέτρου με τους κανόνες των άρθρων 92 επ. της Συνθήκης, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για οποιαδήποτε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του PMU.
- 169 Όσον αφορά, δεύτερον, την αιτίαση ότι η Επιτροπή δεν έπρεπε να αναθέσει στη Γαλλική Κυβέρνηση την ευθύνη να υπολογίσει η ίδια το ποσό της ενισχύσεως που πρέπει να αναζητηθεί, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά

το μέτρο που η εισφορά από την οποία απαλλάχθηκε το PMU καθορίζεται βάσει της καταστάσεως των μισθών που καταβάλλει ένας εργοδότης, για τον υπολογισμό του επίμαχου ποσού αρκεί να είναι γνωστός ο εφαρμοζόμενος συντελεστής και οι μισθοί που κατέβαλε το PMU αναλυτικά κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα. Εξάλλου, κατά το μέτρο που η Επιτροπή είχε στη διάθεσή της τα αριθμητικά στοιχεία που αφορούσαν το ποσό των εισφορών από τις οποίες παραιτήθηκε το Γαλλικό Δημόσιο το 1986 και το 1990, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, δεν πρέπει να ήταν δύσκολο να πληροφορηθεί τα αντίστοιχα αριθμητικά στοιχεία για τα λοιπά έτη. Τέλος, η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλείται την ανεπάρκεια των πληροφοριακών στοιχείων που διέθετε προκειμένου να δικαιολογήσει την απόφασή της να εμπιστευθεί στο Γαλλικό Δημόσιο τη μέριμνα για τον καθορισμό του ποσού των επιστρεπτέων ενισχύσεων, δεδομένου ότι είχε στη διάθεσή της περισσότερο από τέσσερα έτη για να λάβει τα αριθμητικά στοιχεία από το Γαλλικό Δημόσιο.

- 170 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, σύμφωνα με θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου, η Επιτροπή δεν είχε, εν πάση περιπτώσει, το δικαίωμα να μεταβιβάσει τη διακριτική ευχέρεια που της έχει ανατεθεί με τη Συνθήκη (απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουνίου 1958, 9/56, *Meironi κατά Ανωτάτης Αρχής*, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 171) και ότι δεν οριοθέτησε την έκταση των εξουσιών που ανέθεσε κατά τον τρόπο αυτό, ούτε καθόρισε τον τρόπο ασκήσεώς τους. Επιπλέον, αυτή η ανάθεση εξουσιών συνεπάγεται τη στέρηση των ιδιωτών από τη δικαστική προστασία που τους εγγυάται το άρθρο 173 της Συνθήκης.
- 171 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι οι γαλλικές αρχές δεν ζήτησαν την επιστροφή της εν λόγω ενισχύσεως στο σύνολό της. Η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι, όπως προκύπτει από την αλληλογραφία της Επιτροπής με τις γαλλικές αρχές και, ειδικότερα, από το έγγραφο του εκπροσώπου της Γαλλίας με ημερομηνία 10 Ιανουαρίου 1994, η απαλλαγή από τη συνεισφορά των εργοδοτών στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών είχε καταργηθεί από 1ης Ιανουαρίου 1994, πράγμα που σημαίνει ότι η επίμαχη επιστροφή έπρεπε να καλύπτει χρονικό διάστημα τριών ετών σχεδόν, δηλαδή από το 1991 μέχρι και το 1993. Από το ίδιο αυτό έγγραφο προκύπτει όμως ότι οι γαλλικές αρχές δεν προέβησαν στην εν λόγω αναζήτηση παρά μόνο για τα έτη 1992 και 1993 και όχι για το 1991.
- 172 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, μολονότι οι λήπτες ενισχύσεως δεν μπορούν κατ' αρχάς να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητα της

ενισχύσεως παρά μόνο αν αυτή χορηγήθηκε νομίμως, παρά ταύτα, έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν εξαιρετικές συνθήκες, λόγω των οποίων δικαιολογημένα είχαν εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητα της ενισχύσεως αυτής και, κατά συνέπεια, να αντιταχθούν στην επιστροφή της (προπαρατεθείσα απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, Επιτροπή κατά Γερμανίας).

- 173 Όσον αφορά τη δυνατότητα ενός κράτους μέλους να επικαλεσθεί τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των ληπτών ενισχύσεως για να μη ζητήσει την επιστροφή της, η Επιτροπή επισημαίνει ότι, κατά την προπαρατεθείσα απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, Επιτροπή κατά Γερμανίας, ένα κράτος μέλος «δεν μπορεί να επικαλεστεί τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των δικαιούχων για να αποφύγει την υποχρέωση να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής που το διατάσσει να αναζητήσει την ενίσχυση», πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει εν προκειμένω (σκέψη 17).
- 174 Η Επιτροπή φρονεί ότι η απόφαση του Conseil d'État της Γαλλίας του 1962, με την οποία χαρακτηρίζονται ως γεωργικές οι δραστηριότητες των εταιριών ιπποδρομιών και, ως εκ τούτου, δικαιολογείται η απαλλαγή τους από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών, μπορούσε να τους δημιουργήσει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητα του εν λόγω μέτρου μέχρι την κίνηση της διαδικασίας, οπότε το μέτρο αυτό χαρακτηρίστηκε ρητώς ως κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 175 Η Επιτροπή προσθέτει ότι, ναι μεν είναι αληθές ότι η απόφαση του Conseil d'État της Γαλλίας του 1962 δεν αφορούσε τα μέλη του PMU και τις δραστηριότητες συνομολογήσεως στοιχημάτων επί των ίππων ούτε το ζήτημα του συμβατού του επίμαχου μέτρου με τους κανόνες της Συνθήκης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, πλην όμως, από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι οι εταιρίες ιπποδρομιών έπρεπε να θεωρηθούν ως αγροτικές επιχειρήσεις και, ως εκ τούτου, να μην τους επιβληθεί η συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών.
- 176 Όσον αφορά το ανατεθέν στις γαλλικές αρχές καθήκον του καθορισμού του ποσού της επιστρεπτέας ενισχύσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, δεν πρόκειται για μεταβίβαση εξουσιών, αλλά για περίπτωση αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής και του ενδιαφερομένου κράτους μέλους, η οποία εμπίπτει στο άρθρο 5 της Συνθήκης. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι έχει ακολουθήσει την πρακτική αυτή

σε άλλες περιπτώσεις [απόφαση 88/468/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 29ης Μαρτίου 1988, σχετικά με τις ενισχύσεις που χορηγούνται από τη Γαλλική Κυβέρνηση σε επιχείρηση γεωργικών μηχανημάτων στο St. Dizier, στο Angers και στο Croix (International Harvester/Tenneco), ΕΕ L 229, σ. 37] και ότι, εν προκειμένω, οι γαλλικές αρχές δεν έχουν καμία διακριτική ευχέρεια και υποχρεούνται να δικαιολογήσουν τον υπολογισμό του επιστρεπτέου ποσού της ενισχύσεως.

177 Όσον αφορά τις αιτιάσεις της προσφεύγουσας ως προς τον έλεγχο της διαδικασίας επιστροφής της ενισχύσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι αυτές αφορούν την εκτέλεση της προσβαλλομένης αποφάσεως και όχι τη νομιμότητά της, η οποία αποτελεί το μόνο αντικείμενο της προσφυγής.

178 Η παρεμβαίνουσα συντάσσεται με τα επιχειρήματα της Επιτροπής και υπογραμμίζει ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται να αξιώσει την επιστροφή ενισχύσεως και ότι διαθέτει επί του ζητήματος αυτού ευρεία διακριτική ευχέρεια, η οποία δεν μπορεί να ελεγχθεί από τον κοινοτικό δικαστή παρά μόνο σε περίπτωση πρόδηλης πλάνης (απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-354/90, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires και Syndicat national des négociants et transformateurs de saumons, Συλλογή 1991, σ. I-5505).

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

179 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, εκ προοιμίου, ότι, οσάκις η Επιτροπή διαπιστώνει το ασυμβίβαστο μιας ενισχύσεως με την κοινή αγορά, μπορεί να διατάξει το οικείο κράτος μέλος να υποχρεώσει τη λήπτρια επιχείρηση να την επιστρέψει (προπαρατεθείσα απόφαση Ducifil κατά Επιτροπής, σκέψη 24), δεδομένου ότι η κατάργηση μιας παράνομης ενισχύσεως μέσω της αναζητήσεώς της αποτελεί τη λογική συνέπεια της διαπιστώσεως αυτής, καθόσον καθιστά δυνατή την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (προπαρατεθείσες αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1990, Βέλγιο κατά Επιτροπής, σκέψη 66, και της 14ης Ιανουαρίου 1997, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 47). Προς τούτο, η Επιτροπή διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια, η οποία είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αποφάσεων που λαμβάνονται βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, κατά το μέτρο που η έκδοση

των αποφάσεων αυτών συνεπάγεται την άσκηση αυτής της διακριτικής ευχέρειας (προπαρατεθείσα απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1990, Γαλλία κατά Επιτροπής, σκέψη 15).

- 180 Πρέπει επίσης να εξετασθεί αν η Επιτροπή, οσάκις ασκεί τη διακριτική της ευχέρεια και διατάσσει το εμπλεκόμενο κράτος μέλος να αναζητήσει μια ενίσχυση κριθείσα ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, μπορεί να προβεί στον χρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της αποφάσεως αυτής, με την αιτιολογία ότι το περιεχόμενο μιας αποφάσεως εθνικού δικαστηρίου μπορούσε, κατά το εμπλεκόμενο κράτος μέλος, να δημιουργήσει στους λήπτες της ενίσχυσεως δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητά της.
- 181 Συναφώς, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, κατά παγία νομολογία, ένα κράτος μέλος του οποίου οι αρχές έχουν χορηγήσει ενίσχυση κατά παράβαση των διαδικαστικών κανόνων του άρθρου 93 της Συνθήκης δεν μπορεί να επικαλεστεί τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη της αποδέκτριας επιχειρήσεως για να απαλλαγεί από την υποχρέωση να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεση της αποφάσεως της Επιτροπής που το υποχρεώνει να αναζητήσει την ενίσχυση. Πράγματι, αν γινόταν δεκτή η δυνατότητα αυτή, τούτο θα αφαιρούσε κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα από τις διατάξεις των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης, στο μέτρο που οι εθνικές αρχές θα μπορούσαν έτσι να στηριχτούν στη δική τους παράνομη συμπεριφορά για να ματαιώσουν την αποτελεσματικότητα των διατάξεων που εξέδωσε η Επιτροπή βάσει αυτών των διατάξεων της Συνθήκης (βλ., ως πλέον πρόσφατη, την προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιανουαρίου 1997, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 48).
- 182 Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί η δυνατότητα του λήπτη της παράνομης ενίσχυσεως να επικαλεστεί εξαιρετικές περιστάσεις λόγω των οποίων είχε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όσον αφορά τη νομιμότητα της ενίσχυσεως αυτής. Στην περίπτωση αυτή, προκειμένου να αναγνωριστεί ότι ο λήπτης είχε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη απαιτείται να είχε τηρηθεί για τη χορήγηση της ενίσχυσεως η διαδικασία του άρθρου 93 της Συνθήκης (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 10ης Ιουνίου 1993, C-183/91, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλογή 1993, σ. I-3131, σκέψη 18, και της 14ης Ιανουαρίου 1997, Ισπανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 51).

- 183 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι δεν εναπόκειται στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, αλλά στην επιχείρηση που λαμβάνει την ενίσχυση, να επικαλεστεί την ύπαρξη εξαιρετικών περιστάσεων στις οποίες στηρίχθηκε η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη της, προκειμένου να αντιταχθεί στην επιστροφή παράνομης ενισχύσεως, τούτο δε στο πλαίσιο των διαδικασιών ενώπιον των κρατικών αρχών ή του εθνικού δικαστηρίου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουνίου 1995, T-459/93, Siemens κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1675, σκέψη 104).
- 184 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν μπορούσε να δικαιολογήσει την απόφασή της να περιορίσει χρονικώς την υποχρέωση των γαλλικών αρχών να αναζητήσουν την παρανόμως χορηγηθείσα στο PMU ενίσχυση, περιοριζόμενη στην επίκληση της θέσεως που έλαβαν οι αρχές αυτές όσον αφορά την προβαλλόμενη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του PMU.
- 185 Επομένως, η προσβαλλόμενη απόφαση, κατά το μέτρο που περιορίζει χρονικώς την υποχρέωση των γαλλικών αρχών να απαιτήσουν την επιστροφή της ενισχύσεως που συνίσταται στην απαλλαγή του PMU από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών όχι από το 1989, όταν δηλαδή η ενίσχυση αυτή κρίθηκε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, αλλά από την ημερομηνία της κινήσεως της διαδικασίας, δηλαδή από τις 11 Ιανουαρίου 1991, συνιστά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης και πρέπει να ακυρωθεί.
- 186 Όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση της προσφεύγουσας, ότι δηλαδή η Επιτροπή υπέπεσε σε νομικό σφάλμα αναθέτοντας στη Γαλλική Κυβέρνηση το καθήκον να υπολογίσει το ακριβές ποσό της επιστρεπτέας ενισχύσεως, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη σχετική νομολογία, η υποχρέωση του κράτους μέλους να καταργήσει, σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, ενίσχυση κριθείσα ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά σκοπεί στην επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση και ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται εφόσον η επίμαχη ενίσχυση, αυξημένη ενδεχομένως με τόκους υπερημερίας, επιστραφεί από τον λαβόντα την ενίσχυση προς το Δημόσιο (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 4ης Απριλίου 1995, C-350/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1995, σ. I-699, σκέψεις 20 έως 22).
- 187 Ωστόσο, ούτε η νομολογία ούτε καμία διάταξη του κοινοτικού δικαίου επιβάλλουν στην Επιτροπή, οσάκις διατάσσει την επιστροφή ενισχύσεως κριθείσας ασυμβίβαστης με την κοινή αγορά, να καθορίζει το ποσό της

επιστρεπτέας ενισχύσεως. Συγκεκριμένα, οι επιταγές της νομολογίας συναφώς περιορίζονται, αφενός, στο ότι η αναζήτηση των παρανόμως χορηγηθεισών ενισχύσεων πρέπει να καταλήγει στην επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση και, αφετέρου, ότι η επιστροφή αυτή πρέπει να πραγματοποιείται κατά τον τρόπο που καθορίζει το εθνικό δίκαιο, χωρίς η εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου αυτού να θίγει το περιεχόμενο και την αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Σεπτεμβρίου 1983, 205/82 έως 215/82, Deutsche Milchkontor κ.λπ., Συλλογή 1983, σ. 2633, σκέψεις 18 έως 25, και της 2ας Φεβρουαρίου 1989, 94/87, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1989, σ. 175, σκέψη 12, και προπαρατεθείσα απόφαση του Πρωτοδικείου, Siemens κατά Επιτροπής, σκέψη 82).

- 188 Πρέπει να προστεθεί ότι, κατά το μέτρο που για τον υπολογισμό του ποσού της ενισχύσεως που πρέπει να αναζητηθεί μπορεί, όπως εν προκειμένω, να απαιτείται να ληφθούν υπόψη φορολογικά συστήματα των οποίων η φορολογική βάση, ο συντελεστής και ο τρόπος εισπράξεως καθορίζονται απευθείας από την εφαρμοστέα στον τομέα αυτό εθνική νομοθεσία, η Επιτροπή μπορεί νομίμως να περιοριστεί στη διαπίστωση της κατ' αρχήν υποχρεώσεως επιστροφής της ενισχύσεως που υπέχει ο λήπτης και να αφήσει στις εθνικές αρχές το καθήκον υπολογισμού του συγκεκριμένου ποσού της επιστρεπτέας ενισχύσεως (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσα απόφαση Air France κατά Επιτροπής, σκέψη 165).

- 189 Το Πρωτοδικείο φρονεί ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, η απόφαση της Επιτροπής να αναθέσει στη Γαλλική Κυβέρνηση το καθήκον να υπολογίσει το ποσό της επιστρεπτέας ενισχύσεως όχι μόνο δεν αποτελεί παράνομη μεταβίβαση εξουσίας, αλλά εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της αμοιβαίας υποχρεώσεως αμοιβαίας συνεργασίας που υπέχουν η Επιτροπή και τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του άρθρου 93 της Συνθήκης (όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 93, παράγραφος 1, που προβλέπει τη διαρκή εξέταση εκ μέρους της Επιτροπής των υφισταμένων ενισχύσεων, βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 29ης Ιουνίου 1995, C-135/93, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-1651, σκέψη 24, και της 15ης Οκτωβρίου 1996, C-311/94, Ijssel-Vliet Combinatie, Συλλογή 1996, σ. I-5023, σκέψη 36· όσον αφορά τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη κατά την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής που διατάσσει την επιστροφή ενισχύσεως, βλ. τις προπαρατεθείσες αποφάσεις του Δικαστηρίου της 2ας Φεβρουαρίου 1989, Επιτροπή κατά Γερμανίας, σκέψη 9, της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, Επιτροπή κατά Γερμανίας, σκέψεις 13 έως 16, και της 10ης Ιουνίου 1993, Επιτροπή κατά Ελλάδας, σκέψη 19).

- 190 Όσον αφορά τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας περί του ότι η εν λόγω ενίσχυση δεν επεστράφη εν τέλει στο σύνολό της, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη νομολογία, η νομιμότητα μιας αποφάσεως στον τομέα των ενισχύσεων πρέπει να εκτιμάται βάσει των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή της η Επιτροπή όταν έλαβε τη σχετική απόφαση (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Μαρτίου 1994, C-387/92, Banco Exterior de España, Συλλογή 1994, σ. I-877, σκέψεις 12 και 13, και προπαρατεθείσα απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Γαλλία κατά Επιτροπής, σκέψη 33). Τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας όμως δεν αφορούν τη νομιμότητα της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά τον τρόπο εκτελέσεώς της, και, ως εκ τούτου, είναι αλυσιτελή ως προς την παρούσα απόφαση.
- 191 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η αιτίαση της προσφεύγουσας ότι η προσβαλλομένη απόφαση, αναθέτοντας στις γαλλικές αρχές το καθήκον υπολογισμού του ποσού της επιστρεπτέας ενισχύσεως, πάσχει νομικό σφάλμα, είναι αβάσιμη και, συνεπώς, πρέπει να απορριφθεί.

Επί της παραβάσεως του άρθρου 190 της Συνθήκης

Συνοπτική παράθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

- 192 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, όπως προκύπτει από τα επιχειρήματα που ανέπτυξε στο πλαίσιο των προηγουμένων λόγων ακυρώσεως, η προσβαλλομένη απόφαση είναι ανατιολόγητη και, κατά συνέπεια, πρέπει να ακυρωθεί.
- 193 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι η αιτιολογία μιας αποφάσεως πρέπει να εξετάζεται βάσει των λόγων που περιλαμβάνονται σ' αυτή και όχι βάσει προσθέτων λόγων των οποίων έγινε για πρώτη φορά επίκληση κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο πρέπει, στο πλαίσιο του δικαστικού ελέγχου τον οποίο ασκεί, να απορρίψει τους λόγους που προβάλλει η Επιτροπή για πρώτη φορά με το υπόμνημα αντικρούσεως,

κατά τους οποίους α) το PMU «υπόκειται σε βαριά φορολογία, σαφώς υψηλότερη από αυτή στην οποία υπόκεινται οι λοιπές δραστηριότητες και οι λοιπές επιχειρήσεις», β) «στο πλαίσιο μιας τέτοιας βαριάς και κατά παράκλιση φορολογήσεως, είναι θεμιτό να συνεισφέρει το κράτος στην αναδιάρθρωση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων για να διασφαλίσει τα δικά του μελλοντικά έσοδα», γ) η ενίσχυση για τη μηχανοργάνωση του PMU θα συνέβαλλε «προπάντων στη βελτίωση της ιππικής γενεάς, πράγμα το οποίο αποτελεί στόχο θεμιτό και σύμφωνο προς το συμφέρον της Κοινότητας», δ) «ο τελικός στόχος της απαλλαγής από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ ήταν η βελτίωση της ιππικής γενεάς» και ε) ο χρονικός περιορισμός της υποχρεώσεως επιστροφής της ενισχύσεως που απορρέει από την απαλλαγή του PMU από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών ήταν δικαιολογημένος διότι η προπαρατεθείσα απόφαση του Conseil d'État της Γαλλίας του 1962 είχε δημιουργήσει στο PMU δικαιολογημένη εμπιστοσύνη.

- 194 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί ωσαύτως λόγω παραβάσεως του άρθρου 190 της Συνθήκης, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν έλαβε θέση όσον αφορά την περιλαμβανομένη στην καταγγελία της ενίσχυση σχετικά με την απαλλαγή του PMU από την καταβολή κάθε είδους φόρου εισοδήματος.
- 195 Η Επιτροπή φρονεί ότι ο λόγος αυτός δεν συνιστά αυτοτελή λόγο ακυρώσεως και παραπέμπει συναφώς στις παρατηρήσεις της επί της ουσίας της υποθέσεως. Διευκρινίζει πάντως ότι, ναι μεν μόλις κατά το στάδιο της έγγραφης διαδικασίας αναφέρθηκε συγκεκριμένα στον στόχο της χορηγηθείσας στο PMU ενισχύσεως αναδιάρθρωσεως, ο οποίος συνίστατο στη διασφάλιση των δημοσίων εσόδων (βλ., ανωτέρω, σκέψη 46), πλην όμως τούτο εξηγείται από το ότι η σκέψη αυτή υπονοείται σε κάθε απόφαση στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων. Εξάλλου, η διαπίστωση αυτή σκοπούσε μόνο στο να δώσει απάντηση στο επιχείρημα που η προσφεύγουσα προέβαλε για πρώτη φορά με το δικόγραφο της προσφυγής, ότι δηλαδή η μείωση των κρατήσεων υπέρ του Δημοσίου επί των στοιχημάτων του 1985 αποτελούσε μέτρο ad hoc προοριζόμενο ειδικώς για τη χρηματοδότηση του σχεδίου ανορθώσεως του PMU.
- 196 Όσον αφορά τη μνεία που διαλαμβάνει το υπόμνημα αντικρούσεώς της στη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του PMU, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το επιχείρημα αυτό απλώς συμπληρώνει την περιλαμβανομένη στην προσβαλλομένη απόφαση αιτιολογία σχετικά με το ότι οι γαλλικές αρχές δεν μπορούσαν να παρακρατήσουν τον φόρο αυτό λόγω της προπαρατεθείσας αποφάσεως του Conseil d'État του 1962.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 197 Δεδομένου ότι το σύνολο των αιτιάσεων της προσφεύγουσας που αντλούνται, στο πλαίσιο του υπό εξέταση λόγου ακυρώσεως, από την παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης έχει ήδη εξεταστεί στο πλαίσιο των προηγουμένων λόγων ακυρώσεως, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι δεν συντρέχει λόγος να δοθεί απάντηση στις αιτιάσεις αυτές στο πλαίσιο του υπό εξέταση λόγου ακυρώσεως.
- 198 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι η προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί κατά το μέτρο που, αφενός, κρίνει ότι τα χορηγηθέντα στο PMU πλεονεκτήματα που απορρέουν: α) από τις ταμειακές διευκολύνσεις που παρασχέθηκαν στο PMU και του έδιναν τη δυνατότητα να αναβάλει την καταβολή ορισμένων εισφορών επί των στοιχημάτων, β) από την τροποποίηση της κατανομής των εισφορών που πραγματοποιήθηκε το 1985 και το 1986, γ) από τη θέση των μη ζητηθέντων κερδών στη διάθεσή του και δ) από την εξαίρεση από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του ΦΠΑ μετά την 1η Ιανουαρίου 1989, δεν συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Αφετέρου, η προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί επίσης κατά το μέτρο που περιορίζει την υποχρέωση του Γαλλικού Δημοσίου να αξιώσει την επιστροφή της ενισχύσεως που συνίσταται στην απαλλαγή του PMU από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών όχι από το 1989, αλλά από την 11η Ιανουαρίου 1991.

Επί του αιτήματος να απευθύνει το Πρωτοδικείο διαταγή στην Επιτροπή

- 199 Με το αίτημά της η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο να διατάξει την Επιτροπή να επανεξετάσει αμέσως την καταγγελία της και να λάβει τα επιβαλλόμενα μέτρα κατ' εφαρμογήν του άρθρου 176 της Συνθήκης.
- 200 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, κατά παγία νομολογία, δεν εναπόκειται στον κοινοτικό δικαστή να απευθύνει διαταγές στα κοινοτικά όργανα ή να τα υποκαθιστά, στο πλαίσιο του ελέγχου της νομιμότητας που ασκεί, αλλά στην οικεία διοίκηση εναπόκειται να λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση αποφάσεως εκδοθείσας στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως. Συνεπώς, το αίτημα αυτό της προσφεύγουσας πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτο (απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Ιουνίου 1997, T-504/93, Tiercé Ladbroke κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-923, σκέψη 45).

Επί των δικαστικών εξόδων

- 201 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Εντούτοις, κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανεμίει τα έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Δεδομένου ότι η προσφυγή έγινε εν μέρει δεκτή και έκαστος διάδικος ζήτησε την καταδίκη του ετέρου στα δικαστικά έξοδα, αποφασίζεται ότι έκαστος των διαδίκων θα φέρει τα δικά του δικαστικά έξοδα.
- 202 Σύμφωνα με το άρθρο 87, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο παρεμβαίνων φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (δεύτερο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Ακυρώνει την απόφαση 93/625/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 22ας Σεπτεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένες ενισχύσεις που χορηγήθηκαν από τη Γαλλική Κυβέρνηση υπέρ της επιχειρήσεως *Pari mutuel urbain* (PMU) και των υποδρομικών επιχειρήσεων, κατά το μέτρο που με την απόφαση αυτή κρίνεται ότι τα χορηγηθέντα στο PMU πλεονεκτήματα που απορρέουν: α) από την τροποποίηση της κατανομής των εισφορών που πραγματοποιήθηκε το 1985

και το 1986, β) από τις ταμειακές διευκολύνσεις που του παρασχέθηκαν, καθόσον του επετράπη να αναβάλει την καταβολή ορισμένων εισφορών επί των στοιχημάτων, γ) από τη θέση των μη ζητηθέντων κερδών στη διάθεσή του και δ) από την εξαίρεση από τον κανόνα της κατά ένα μήνα αναβολής εκπτώσεως του φόρου προστιθεμένης αξίας μετά την 1η Ιανουαρίου 1989, δεν συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, καθώς και κατά το μέτρο που με την απόφαση αυτή κρίνεται ότι η υποχρέωση του Γαλλικού Δημοσίου να αξιώσει την επιστροφή της ενισχύσεως που συνίσταται στην απαλλαγή του PMU από τη συνεισφορά στην προσπάθεια ανεγέρσεως κατοικιών δεν ανατρέχει στο 1989, αλλά στην 11η Ιανουαρίου 1991.

2) Απορρίπτει την προσφυγή κατά τα λοιπά.

3) Κάθε διάδικος φέρει τα δικά του δικαστικά έξοδα.

Bellamy

Vesterdorf

Briët

Καλογερόπουλος

Potocki

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Ιανουαρίου 1998.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

H. Jung

A. Καλογερόπουλος